

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS
TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**PILSONĪBAS PRASĪBA NOTĀRIEM LATVIJĀ LĪGUMA PAR
EIROPAS SAVIENĪBAS DARBĪBU 49.PANTA TVĒRUMĀ**

BAKALAURA DARBS

Autors: **Elīna Kalniņa**
Studenta apliecības Nr.: ek11134
Darba vadītājs: lekt. Arnis Buka

RĪGA 2014

ANOTĀCIJA

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai prasība pēc valsts pilsonības notāriem Latvijā ir Eiropas Savienības tiesību pārkāpums no Latvijas puses, proti, Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. un 51. panta pārkāpums.

Pētījuma gaitā tika aplūkota gan Eiropas Savienības tiesas prakse, gan Eiropas Savienības ģenerāladvokāta secinājumi, kā arī normatīvais regulējums Latvijā. Tika ņemti vērā arī Eiropas Komisijas, dalībvalstu, kuras iesaistītas tiesvedībā saistībā ar pilsonības prasību notāriem, un Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas viedokļi, lai varētu izdarīt secinājumus un atrast argumentus Latvijas aizstāvībai Eiropas Savienības tiesā, jo Eiropas Komisija ir nolēmusi vērsties Eiropas Savienības tiesā ar prasību pret Latvijas Republiku par Eiropas Savienības tiesību neizpildi, proti, atļaujot strādāt par notāriem tikai valsts pilsoņiem, tādējādi liekot šķēršļus uzņēmējdarbības brīvībai. Tiesību aktu neizpratne un skopais Eiropas Savienības tiesas izvērtējums šajā jautājumā dod pamatu pētījuma nepieciešamībai un problēmas aktualizēšanai, lai risinātu situāciju ne tikai Latvijā, bet arī virknē Eiropas Savienības dalībvalstu.

Pētījuma gaitā tika atrasti argumenti par, un pret pilsonības nosacījumu notāriem dalībvalstīs un Latvijā, kā arī pausti aktuāli nepieciešamie argumenti par labu Latvijas Republikai, lai Eiropas Savienības tiesa atzītu, ka notāru darbs jeb, konkrēti, funkcijas ir pielīdzināmas dalībai valsts varas īstenošanā, tādējādi notāri ir pakļauti Līguma par Eiropas Savienības darbību 51. panta regulējumam.

Atslēgas vārdi: Eiropas Savienība, notāri, uzņēmējdarbības brīvības ierobežojums, diskriminācija pilsonības dēļ, pilsonības prasība notāriem, Eiropas Savienības tiesa.

ANNOTATION

The research is aimed at establishing whether the requirement of the national citizenship for notaries in Latvia constitutes a breach of the European Union Law by Latvia, in particular, a breach Articles 49 and 51 of the Treaty on the Functioning of the European Union.

Within the framework of the research, both the case law of the EU Court of Justice, the conclusions by the Attorney General of the European Union and the regulatory framework in Latvia was studied. Also the opinions of the European Commission, Member States who are involved in the litigation regarding the requirement of citizenship for notaries and the Ministry of Justice of the Republic of Latvia, in order to be able to draw conclusions and find arguments of defence for Latvia at the EU Court of Justice, as the European Commission has decided to submit a claim to the EU Court of Justice against the Republic of Latvia regarding non-compliance with the European Union law, i.e. only allowing the citizens of the country to work as notaries, thus preventing free entrepreneurship. The lack of understanding of legislative acts and the restricted evaluation by the EU Court of Justice regarding this issue justifies the necessity of the research and raising this issue for the purpose of both solving the situation in Latvia and also in a number of other EU Member States.

During the research arguments for and contra the citizenship conditions applicable to notaries in Member States and Latvia, as well as topical and needed arguments in favour of the Republic of Latvia were defined to ensure that the EU Court of Justice admits that the work or the functions of notaries are to be equalised with the participation in the implementation of the state administration and therefore the regulation provided for in Article 51 of the Treaty on the Functioning of the European Union is applicable to notaries.

Key words: European Union, restriction of freedom of entrepreneurship, discrimination on the basis of citizenship, the requirement of citizenship for notaries, the EU Court of Justice.

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
IEVADS.....	6
1.UZŅĒMĒJDARBĪBAS BRĪVĪBA, TĀS IEROBEŽOJUMU PAMATS UN ATTAISNOJUMS EIROPAS SAVIENĪBAS DALĪBVALSTĪS	8
1.1.NOTĀRI KĀ DAĻA NO UZŅĒMĒJDARBĪBAS BRĪVĪBAS.....	11
2.LATVIJAS NOTARIĀTS UN TĀ FUNKCIJAS	14
3.TIESVEDĪBAS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ SAISTĪBĀ AR PILSONĪBAS PRASĪBU NOTĀRIEM	22
3.1. ĢENERĀLADVOKĀTA P.K.VILJALONA SECINĀJUMI PILSONĪBAS PRASĪBAS NOTĀRIEM LIETĀS EST.....	22
3.2. EST ARGUMENTI PAR PILSONĪBAS PRASĪBU NOTĀRIEM EIROPAS SAVIENĪBAS DALĪBVALSTĪS.....	30
3.3. EIROPAS KOMISIJAS ARGUMENTI UN LR TIESLIETU MINISTRIJAS VIEDOKLIS PILSONĪBAS PRASĪBAS NOTĀRIEM LIETĀS	38
3.4. PILSONĪBAS PRASĪBA NOTĀRIEM LATVIJĀ KĀ LĪGUMA PAR EIROPAS SAVIENĪBAS DARBĪBU 51. PANTA IZŅĒMUMS VAI EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU NEIZPILDE	41
4. EIROPAS KOMISIJAS PRASĪBA PRET LATVIJU UN PROGNOZĒJAMĀIS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS SPRIEDUMS.....	45
KOPSAVILKUMS	47
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	50

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

LESD – *Līgums par Eiropas Savienības darbību*

EST – *Eiropas Savienības Tiesa*

ES – *Eiropas Savienība*

Komisija – *Eiropas Komisija*

IEVADS

Eiropas Komisija ir aktualizējusi jautājumu par pilsonības nosacījumu notāriem ES dalībvalstīs, vēršoties EST pret virkni ES dalībvalstu, prasot atzīt, ka ES dalībvalstis nav izpildījušas tām ar ES tiesībām uzliktos pienākumus, proti, LESD 49. panta un 51. panta pirmās daļas nosacījumus. 2011. gada 24. maijā tika pieņemti spriedumi šajā lietā pret 6 ES dalībvalstīm, un šogad Komisija ir nolēmusi vērsties EST arī pret Latvijas Republiku, tādējādi, ņemot vērā, ka problēma ir aktualizējusies arī Latvijā, tad šis pētījums ir vērsts uz to, lai noskaidrotu, kādas funkcijas notāri pilda Latvijā, lai varētu spriest par gaidāmo EST spriedumu.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai pilsonības nosacījums notāriem ir LESD 49. panta un 51. panta pirmās daļas pārkāpums. Vienlaikus, sasniedzot mērķi, varēs izsecināt, kādus argumentus Latvijas Republika var izmantot tiesvedībā pret Komisiju, lai aizstāvētu savu nostāju. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi ir nepieciešams veikt vairākus uzdevumus, proti, noskaidrot, vai notāru darbs ir pakļauts uzņēmējdarbības brīvības nosacījumiem, vai LESD 51. panta pirmā daļa ir attiecināma uz notāru darbu, tai skaitā, noskaidrojot valsts varas jēdziena saturu, noskaidrot samērīguma principa piemērojamību attiecībā uz LESD 51. panta pirmo daļu, kā arī noskaidrot Latvijas notāru funkcijas. Uzdevumu izpildē būs nepieciešama EST spriedumu, ģenerāladvokāta secinājumu, kā arī Komisijas un LR Tieslietu ministrijas argumentu izpēte. Pētījums galvenokārt ir vērsts uz to, lai pierādītu, ka, iecelšanu notāra amatā, pakārtojot pilsonības nosacījumam, Latvijas Republika nav pārkāpusi ES tiesības, kā arī atzīt notāru īpašo statusu, kas ir pielīdzināms valsts amatpersonām.

Darba gaitā tika izmantotas vairākas zinātniski pētnieciskās metodes. Pirmkārt, vēsturiskā, aplūkojot notariāta izveidošanās vēsturi un attīstību, otrkārt, salīdzinošā, aplūkojot notāru funkcijas Latvijā un ES dalībvalstīs, pret kurām tika pieņemti 2011. gada 24. maija EST spriedumi, treškārt, analītiskā, sīki izpētot iepriekš minētos EST spriedumus un citus argumentus, kā arī, ceturtkārt, dogmatiskā, proti, izpētot spēkā esošo regulējumu, kas attiecas uz Latvijas notariātu, un regulējumu Eiropas Savienības līmenī, cenšoties atrast tiesību normu mērķus un būtību.

Pētījuma gaitā tika izmantota gan zinātniskā literatūra, gan judikatūra. Tika izpētīti arī vairāki citi pētījumi, kas ir saistīti ar notariātu. Tomēr, meklējot atbildes uz izvirzītajiem jautājumiem, varēja saskarties ar avotu neesamību, jo šī problemātika ir parādījusies nesen, tādēļ tas vēl nav daudz pētīts un publicēts. Savukārt, par pamata

lietām, uz ko viss balstās, literatūra ir lielā klāstā, tādējādi nepieciešamā informācija bija plaši pieejama.

Darbs ir sadalīts četrās nodaļās, kur sākumā tiks aplūkota uzņēmējdarbības brīvība vispārīgi, kā arī notāru darbs tās ietvaros. Turpinot, tiks izklāstīti EST, ģenerālvokāta P.K.Viljalona un Komisijas argumenti attiecībā uz pilsonības prasību notāriem. Tiks apkopoti arī atbildētāju valstu argumenti, kā arī Latvijas Republikas nostāja šajā jautājumā. Nobeigumā, visu apkopojot, tiks izdarīti secinājumi un rasta atbilde uz izvirzīto mērķi.

1. UZŅĒMĒJDARBĪBAS BRĪVĪBA, TĀS IEROBEŽOJUMU PAMATS UN ATTAISNOJUMS EIROPAS SAVIENĪBAS DALĪBVALSTĪS

Šī darba galvenais mērķis ir noskaidrot to, vai notāru darbs ietilpst valsts varas funkciju izpildē, un līdz ar to, vai pilsonības prasība notāriem dalībvalstīs ir attaisnojošs ierobežojums uzņēmējdarbības brīvībai. Tādējādi, darba sākumā tiks aplūkots uzņēmējdarbības brīvība Eiropas Savienības tiesībās vispārīgi, kā arī tas, kādas ir valsts iespējas rīkoties, ierobežojot šo brīvību. Turpinājumā tiks aplūkots notāru darbs uzņēmējdarbības brīvības ietvaros, noskaidrojot, kā notāri iekļaujas uzņēmējdarbības brīvības nosacījumos.

Eiropas Savienība kā unikāls valstu savienības veidojums ir ar nesenu pagātņi, bet tās veidošanās iedīgli meklējami daudz senākā vēsturē. Lai būtu vieglāk izprast pētāmo objektu un tā izveidošanos, ir jāaplūko vēsturiskie aspekti Eiropas Savienības un tās pamata ideju izveidē.

Vārds „Eiropa” ir radies no grieķu valodas, ar ko antīkajos laikos apzīmēja Grieķijas teritorijas daļu, bet vēlāk, Romas impērijas laikā, ar šo vārdu saprata visu Vidusjūras reģionu.¹ Eiropas kā vienotas savienības veidošanās aizsākumi ir saskatāmi jau kopš Senās Grieķijas laikiem. Daudzi valdnieki un karavadoņi ar militāra spēka palīdzību ir centušies apvienot Eiropu gan politiski, gan ekonomiski.² Eiropas Savienības mūsdienu izpratnē veidošanās sākās pavisam nesenā pagātne, tikai 1950. gadā ar Robēra Šūmana plānu un vēlāk 1951. gadā ar Parīzē noslēgto Eiropas Ogļu un Tērauda kopienas dibināšanas līgumu, kam sekoja 1957. gada Eiropas Atomenerģijas Kopienas un Eiropas Ekonomikas Kopienas dibināšanas līgumi.³ Pamata ideja un mērķis šādas savienības izveidei, bija miera nodrošināšana Eiropā, jo gadiem ilgie kari bija to nogurdinājuši, tādējādi, izveidojot ciešu valstu sadarbību, tām vairs nav vēlme un vajadzība karot savā starpā.⁴ Aplūkojot Eiropas dibināšanas līgumus, svarīgākais pētāmā temata ietvaros ir Eiropas Ekonomikas Kopienas dibināšanas līgums, jo tā pamatā ir kopēja tirgus izveide, dalībvalstu sadarbība un ekonomiskā savienība, vienoti muitas tarifi, tirdzniecības atvēršana, kā arī godīgas konkurences ieviešana dalībvalstu starpā.⁵ Ar šo līgumu tika likti pamati uzņēmējdarbības brīvībai dalībvalstu starpā. Līgumā ir veiktas dažādas izmaiņas un papildinājumi, bet

¹ Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Eirofakultātes Rīgas centrs, 2002, 22.lpp.

² Blūzma V., Buka A., Deksnis B.E., Jarinovska K., Jundzis T., Levits E. Eiropas tiesības. Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 18.lpp.

³ Foster N. EU law directions. United Kingdom: Oxford University Press, 2012, p.7.- 11.

⁴ Craig P., DeBurca G. EU Law. Text, Cases and Materials. New York: Oxford University Press, 2011, p.2.

⁵ Ibid. p.6.

savos pamatos Eiropas Savienības pamatlīgumi un to mērķi ir palikuši nemainīgi līdz mūsdienām, tādējādi var secināt, ka dibinot Eiropas Savienību, viens no pamatmērķiem ir bijis kopēja tirgus izveide un veicināšana, un uzņēmējdarbības brīvība, kas ir fundamentāls Eiropas Kopienas pamats.

Sākot izvirzīt juridiskos argumentus apskatāmajā tematā, ir nepieciešams normatīvais regulējums jeb bāze, uz kuras pamata viss tiek balstīts. Šajā gadījumā jāaplūko Līgums par Eiropas Savienības darbību (turpmāk - LESD), kura 26. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka Savienība paredz pasākumus, lai izveidotu iekšējo tirgu vai nodrošinātu tā darbību saskaņā ar attiecīgajiem Līgumu noteikumiem, bet otrajā daļā teikts, ka iekšējais tirgus aptver telpu bez iekšējām robežām, kurā saskaņā ar Līgumiem ir nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Šajā pantā tiek norādīts uz Savienības brīvībām, kuras valstīm ir jārealizē, ievērojot Savienības normatīvo regulējumu. Sīkāk ir jāaplūko viena no brīvībām, kura ir darba pētījuma objekts, t.i., uzņēmējdarbības brīvība.

LESD 49. pantā ir noteikts - ievērojot šo turpmāk izklāstītos noteikumus, aizliedz ierobežojumus kādas dalībvalsts pilsoņu brīvībai veikt uzņēmējdarbību citā dalībvalstī. Tāpat aizliedz ierobežojumus attiecībā uz to, kā dalībvalstu pilsoņi, kas izveidojuši uzņēmumu kādā dalībvalstī, atver šā uzņēmuma pārstāvniecības, filiāles vai meitasuzņēmumus citās dalībvalstīs. Brīvība veikt uzņēmējdarbību ietver tiesības sākt un izvērst darbības kā pašnodarbinātām personām, kā arī dibināt un vadīt uzņēmumus, jo īpaši sabiedrības, kas definētas 54. panta otrajā daļā, ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādus saviem pilsoņiem paredz tās valsts tiesību akti, kurā notiek šī uzņēmējdarbība, ņemot vērā šā Līguma nodaļu par kapitālu.⁶ No Līguma panta izriet, ka nav pieļaujama diskriminējoša attieksme pret citu dalībvalstu pilsoņiem un to tiesībām īstenot profesionālo darbību pašnodarbinātas personas statusā, kā arī dibināt un vadīt uzņēmumus citā dalībvalstī, tādējādi no tā izriet, ka uzņēmējdarbības brīvība ir attiecināma gan uz fiziskām, gan juridiskām personām.⁷ Uzņēmējdarbības brīvības subjekti ir pašnodarbinātas personas un uzņēmumi, un kā svarīga pazīme ir arī pārrobežu elements, lai sāktu darboties nosacījumi, kas attiecas uz brīvībām, ko aizsargā ES tiesības. Svarīgi ir arī minēt to, ka LESD 49. pants ir tieši iedarbīgs, un tādējādi personas var uz to brīvi atsaukties

⁶ Līgums par Eiropas Savienības darbību. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> [aplūkots 2014. gada 1. maijā]

⁷ Aleho I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 286.lpp

nacionālajās tiesās. Sākotnēji tas tika atzīts Reyners lietā⁸, un līdz ar to nostiprinājās praksē, kas tagad tiek pieņemts bez diskusijām.

Saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām ir aizliegti jebkādi šķēršļi šo brīvību realizācijai jebkurā valstī, taču tā ir tikai pamatnostādne, kurai, kā visbiežāk jebkuram nosacījumam, ir pieļaujamas atkāpes un izņēmumi. Šajā gadījumā var minēt, ka jebkurš diskriminējošs, kaut vai tikai netieši diskriminējošs, kā arī pat nediskriminējošs šķērslis, būs brīvību ierobežojums, kas ir aizliegts. Pamatbrīvības ir iespējams ierobežot kā ar tiešu tā netiešu diskrimināciju. Tieša diskriminācija izpaužas kā citas dalībvalsts pilsoņa, uzņēmuma vai preces nostādīšana nelabvēlīgāka stāvoklī nekā vietējo, tādējādi radot šķēršļus brīvai personu, uzņēmējdarbības vai preču kustībai. Šie ierobežojumi var izpausties jebkādu nosacījumu veidā. Savukārt netieša diskriminācija izpaužas tādējādi, ka tiek noteikts nosacījums, kas it kā vienādi attiecas kā uz vietējiem, tā citu dalībvalstu personām, precēm u.tml., bet tāpat nelabvēlīgākā situācijā nostāda citas dalībvalsts precī, personu vai pakalpojumu. Arī nediskriminējoši šķēršļi var būt veids kā tiek traucēta brīvību izpausme Eiropas Savienībā. Šādi ierobežojumi ir aizliegti un ir pretrunā ar LESD, bet pastāv arī iespējas, kad ierobežojumi ir attaisnojami.

Ir iespējami vairāki uzņēmējdarbības brīvības ierobežojuma attaisnošanas pamati, kā tas izriet no LESD 51. panta, kā arī attaisnošanas pamatiem, kas izriet no tiesu prakses. Līguma 51. pantā ir noteikts izņēmums, kuram šī darba ietvaros tiks pievērsta vislielākā uzmanība, kas nosaka, ka, attiecībā uz konkrētām dalībvalstīm, šo nodaļu nepiemēro tādās darbības jomās, kas, attiecīgās valstīs, kaut arī netieši ir saistītas ar valsts varas īstenošanu.⁹ Ar to tiek saprasts, piemēram, darbs valsts pārvaldes institūcijās, bet ne tikai, katrā valstī var būt dažādas situācijas, kurās valsts varas funkcijas var būt nodotas pildīt kādam citam, kā, piemēram, tiesu praksē jau minētais un atzītais kuģu kapteinis¹⁰, kas pilda dažas valsts varas funkcijas. Tās var arī būt kādas privātas iestādes vai biedrības, kurām valsts ir deleģējusi kādu funkciju izpildi.

Vēl viens ierobežojumu attaisnošanas pamats ir tiesu praksē noteiktais, jeb Cassis de Dijon¹¹ formula, pēc kuras, iejaukšanos pamatbrīvībās, var attaisnot ar sabiedrības

⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1974. gada 21. jūnija spriedums lietā: C-2/74 Jean Reyners v. Belgian state. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?isOldUri=true&uri=CELEX:61974CJ0002> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

⁹ Līgums par Eiropas Savienības darbību. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

¹⁰ Eiropas Savienības tiesas 2003. gada 30. septembra spriedums lietā: C-405/01 Colegiode Oficiales de la Marina Mercante Espanola. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-405/01> [aplūkots 2014.gada 5.maijā]

¹¹ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1979. gada 20. februāra spriedums lietā: 120/79 Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (CassideDijon). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?isOldUri=true&uri=CELEX:61978CJ0120> [aplūkots: 2014.gada 5.maijā]

vispārējo interešu un sabiedrības vispārējās labklājības nepieciešamību. Te svarīgs ir arī fakts, ka visi uzņēmējdarbības brīvības ierobežojumi paši ir pakļauti ierobežojumiem. Tas ir saprotams tā, ka ierobežojumiem ir jāatbilst samērīguma principam – jebkurai ierobežojoša rakstura darbībai, kas vērsta uz leģitīma mērķa sasniegšanu, jābūt piemērotai, nepieciešamai un samērīgai.¹² No tā izriet, ka uzņēmējdarbības brīvību katra dalībvalsts var ierobežot, saskaņā ar ierobežojumu pamatiem, taču, lai to izdarītu tiesiski, vēl ir jāizvērtē samērīgums, tai skaitā, nosakot leģitīmo mērķi, tā piemērojamību un nepieciešamību. Samērīguma izvērtēšanas nepieciešamība tiks aplūkota nākamajās nodaļās, kur arī jānoskaidro, vai piemērojot LESD 51. pantu, arī ir jāizvērtē samērīgums, ņemot vērā to, ka tas jau ir kā izņēmums no pamatnoteikuma, kā arī to, ka EST praksē līdz šim tas nav darīts.

Secinot var minēt, ka uzņēmējdarbības brīvība ir Eiropas Savienības pamatbrīvība, kura ir jārespektē ikvienai dalībvalstij, taču, pamatojoties uz individuālo valsts tiesību savdabību, tā var tikt ierobežota, taču, to ierobežojot, ir jāņem vērā tiesību normās un judikatūrā noteiktie attaisnošanas pamati un izņēmumi, kas var būt vienīgais pamatojums ierobežojumam.

1.1. Notāri kā daļa no uzņēmējdarbības brīvības

Tā kā Eiropas Savienībā ir sastopamas vairākas brīvības – brīva preču aprīte, nodibinājumu un pakalpojumu brīvība, brīva darbaspēka kustība, personu brīva pārvietošanās, brīva kapitāla kustība – tad ir jāspēj norobežot šīs brīvības un nepieciešams pamatojums, kāpēc tieši uzņēmējdarbības brīvība ir attiecināma uz pētāmo tematu jeb notāru darbībām.

Lai konstatētu, ka notāru darbs ir tieši uzņēmējdarbības brīvība, ir nepieciešams konstatēt galvenās pazīmes, kas ir, pirmkārt, pārrobežu elements, otrkārt, mērķis gūt peļņu, treškārt, patstāvība, un kā pēdējais, stabils un ilglaicīgs pamats, t.i., darbojas citā valstī ilglaicīgi, nevis uz īsu brīdi, sniedzot pakalpojumu. Pastāvīga saimnieciskā darbība ir viens no būtiskākajiem kritērijiem, kas nošķir uzņēmējdarbības brīvību no pakalpojumu sniegšanas brīvības. Praksē personas nolūku veikt uzņēmējdarbību Līguma kontekstā raksturo, piemēram, sabiedrības pārstāvniecības vai pašnodarbinātās personas biroja atvēršana citā valstī. Lai pašnodarbinātā persona varētu brīvi veikt profesionālo darbību citā dalībvalstī, attiecīgā valsts nav tiesīga radīt indivīdam nesamērīgus administratīvus

¹² Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Eiropas fakultātes Rīgas centrs, 2002, 243.lpp.

šķēršļus profesionālo aktivitāšu īstenošanai.¹³ Notāri savā darbā ir patstāvīgi, kas ir viens no svarīgākajiem šīs brīvības pamatnoteikumiem. Tie darbojas vieni paši, vai apvienojoties, taču neatkarīgi un patstāvīgi. Latvijas Republikas Notariāta likuma 5.¹ pantā arī ir norādīts, ka citām valsts varas iestādēm ir jāgarantē notāra neatkarība.¹⁴ Mērķis gūt peļņu nebūtu tik viennozīmīgi apgalvojams, jo pašos pamatos notāri ir tiesu varai piederīgas personas, kas sabiedriskās kārtības un tiesiskās drošības vārdā palīdz cilvēkiem nonākt pie tiesiski pareiza rezultāta, kuru mērķis nav gūt peļņu bet nodrošināt tiesisku risinājumu dažādās situācijās. Taču no tā var abstrahēties, un situācijā, kad jānoskaidro, pie kurām no brīvībām pieder notāru darbības, varētu teikt, ka notāru darbības rezultātā tiek gūta peļņa, jo pildot savas funkcijas, lai arī tiesiskuma interesēs, personas atlīdzina notāram par tā veikto darbu. Tādējādi ir izpildījušies kritēriji patstāvība un peļņas gūšana, kas norāda uz to, ka notāru darbs ir uzņēmējdarbības brīvības tvērumā. To apstiprina arī dažāda zinātniskā literatūra un Eiropas Savienības Tiesas spriedumi¹⁵, kuros notāru darbs tiek vērtēts LESD 49. panta kontekstā, tādējādi notāru darbs ir pakļaujams uzņēmējdarbības brīvības noteikumiem.

Šajā darbā konkrēti tiks aplūkota tieši EST praksē tik plaši vērtētā pilsonības prasības notāriem atbilstība Eiropas Savienības tiesībām. Šajā sakarā ir jāskata tieši pilsonības prasības ierobežojums uzņēmējdarbības kontekstā un, vai tas būtu attaisnojams, saskaņā ar normatīvo regulējumu. Diskriminācijas aizlieguma princips pilsonības dēļ ir bijis Eiropas Kopienu līgumā jau no pašiem sākumiem, lai arī tā nozīmi nedaudz aizēnoja speciālās normas par brīvu pārvietošanos. Tā kā šīs normas pārklājas un diskriminācijas aizliegums ir minēts arī visās brīvību speciālajās normās, tad nav nepieciešamības pēc vispārējās normas izvērtēšanas, jo tai, saskaņā ar EST izstrādāto praksi, ir vienīgi palīgfunckijas.¹⁶ Pētot LESD varētu secināt, ka LESD 18. pantā norādītais aizliegums diskriminācijas dēļ ir vispārējā norma attiecībā pret LESD 49. pantu, kā speciālo normu,

¹³ Aleho I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 287-288.lpp.

¹⁴ Notariāta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

¹⁵ Eiropas Savienības tiesas 2011. gada 24. maija spriedumi lietās: C-47/08European Commission v KingdomofBelgium. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]. C-50/08European Commission v FrenchRepublic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-50/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].C-51/08European Commission v Grand DuchyofLuxemburg. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-51/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].C-53/08 EuropeanCommission v RepublicofAustria. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-53/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]. C-54/08European Commission v FederalRepublicofGermany. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-54/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]. C-61/08 EuropeanCommission v HellenicRepublic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-61/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].

¹⁶ Raihs N., Godars K., Vasiļjeva K. Izprotot Eiropas Savienības tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 197.lpp.

kas satur īpašu diskriminācijas aizliegumu uzņēmējdarbības jomā. Tas ir *lex specialis* attiecībā pret vispārējo LESD 18. panta regulējumu.¹⁷ No tā varētu secināt, ka izvērtējot notāru darbības uzņēmējdarbības brīvības ietvaros ir jāvadās vienīgi no speciālajām normām, t.i., LESD 49. panta, kurā definēts uzņēmējdarbības brīvības saturs un LESD 51. panta, kurā noteikts ierobežojuma attaisnojums uzņēmējdarbības brīvībai. Taču aplūkojot to kopumā, nevar viennozīmīgi apgalvot, ka viena ir speciālā norma un viena vispārējā norma. Lai arī LESD 18. pantu varētu dēvēt par vispārējo normu, tajā ir noteikts Eiropas Savienības pamatprincips – aizliegums diskriminēt pilsonības dēļ, kas ir visas kopienas pamatprincips, kas jāņem vērā jebkurā gadījumā, arī piemērojot speciālās normas. Sistēmiski ir jāskata visas šīs normas, kaut arī tieši nepiemērojot un neminot šo speciālo normu. Tādējādi darba gaitā, izvērtējot visus aspektus, kas saistīti ar diskrimināciju, tiks runāts par un vērtēta LESD nodaļa, kas regulē uzņēmējdarbības brīvību, taču, tas nenozīmē, ka netiek ņemtas vērā vispārējās normas, kas jāievēro jebkurā gadījumā.

Notāru darbības tādējādi ir pakļautas regulējumam par uzņēmējdarbības brīvību, jo atbilst visiem tā kritērijiem: patstāvībai, peļņas gūšanai un tam ir stabils un ilglaicīgs pamats. Šī viena no Eiropas Savienības brīvībām tiek dēvēta par uzņēmējdarbības brīvību, taču attiecībā uz notāriem tā ir kā tieši pašnodarbināto personu brīvība izvērst savas darbības citā dalībvalstī, jo notāri darbojas kā pašnodarbinātie, viņi nevar nodibināt uzņēmumu un darboties tā ietvaros, jo to neatļauj likumi Latvijā.

¹⁷ Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Eiropas universitātes Rīgas centrs, 2002, 229.lpp.

2.LATVIJAS NOTARIĀTS UN TĀ FUNKCIJAS

Līdz šim Latvijas Republikā par notāriem varēja kļūt tikai Latvijas Republikas pilsoņi, taču šo regulējumu šobrīd apdraud Eiropas Savienības tiesību akti, EST prakse un Eiropas Komisija, kas ir nolēmusi vērsties pret Latvijas Republiku EST, prasot atzīt Eiropas Savienības tiesību neizpildi, proti LESD 49. un 51. panta pirmās daļas, pakārtojot iecelšanu notāra amatā pilsonības nosacījumam.¹⁸ Tā kā šāds prasības pamats ir bijis virknē EST lietu 2011. gadā, tad darba gaitā tiks sīki izanalizēta šī judikatūra, lai atrastu argumentus, kas aizstāvētu Latvijas Republikas regulējumu un tā pamatotību.

Lai varētu izvērtēt radušos situāciju Latvijā, saistībā ar EST praksi un Eiropas Komisijas iesniegto prasību pret Latvijas Republiku par ES tiesībās noteikto pienākumu neizpildi, ir nepieciešams konkrēti noskaidrot un izvērtēt notāru funkcijas Latvijā. Lai to izdarītu tika izpētīti - Notariāta likums, likums „Par tiesu varu” un daži citi likumi un Ministru Kabineta noteikumi, kuros noteiktas notāru funkcijas, kā arī Eiropas Savienības tiesību regulējums. Taču, lai nonāktu līdz mūsdienu notariātam, ir nepieciešams aplūkot notariāta vēsturi vispār un tieši Latvijā.

Notariāts (*notarius* – latīņu val. – sekretārs, rakstvedis) ir tiesiskas valsts justīcijas neatņemama sastāvdaļa, kura īsteno zvērinātu notāru profesionālo un korporatīvo darbību.¹⁹ Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 106.³ pantu zvērināti notāri ir tiesu sistēmai piederīgas personas, kuras pastāv pie apgabaltiesām un pilda tām likumā noteiktos pienākumus. Amata darbībā zvērināti notāri ir pielīdzināti valsts amatpersonām. Zvērinātu notāru darbību nosaka Notariāta likums.²⁰ No tā izriet, ka zvērināti notāri darbojas likuma ietvaros un to darbība ir pielīdzināma valsts amatpersonu darbībām, un piederība tiesu sistēmai norāda uz to darbībām valsts varas funkciju ietvaros.

Patiesību, *Ubi societas, ibi ius* (Kur sabiedrība, tur tiesības), pazina jau Senie romieši.²¹ Kopš seniem laikiem cilvēki un sabiedrības ir centušās noregulēt savstarpējās attiecības ar noteikumiem, kas jāievēro, lai kaut nedaudz sakārtotu savas savstarpējās attiecības. Jau senajā Šumerā, apmēram 3. gadu tūkst. pr.Kr. civilprocesā svarīga nozīme bija pareizi noformētiem dokumentiem, t.i., aktiem, kas sastādīti liecinieku klātbūtnē, pie rakstveža, kurš svarīgākos dokumentus apzīmogoja. Šumerā darījumi ar nekustamo

¹⁸ Nationality requirement for notaries: Commission refers Latvia to Court. Press release. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-48_en.htm [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

¹⁹ Terehovičs V. Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 110.lpp.

²⁰ Likums „Par tiesu varu”: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=62847> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

²¹ Osipova S. Latvijas notariāta vēsture. Grām.: Latvijas notariāts 1889.-1945. Rīga, Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2013, 9.lpp.

īpašumu obligāti bija jānoformē pie publiskā rakstveža.²² Šeit ir saskatāmi notariāta pamati, kur sākumā darbojušies publiskie rakstveži. Rakstveža sagatavotie dokumenti tika uzskatīti par pierādījumu tiesā, kā arī par pamatu, lai izdarītu ierakstus publiskajos reģistros.

Tāpat kā mūsdienās, tas bija preventīvs aizsardzības līdzeklis, lai novērstu konflikta situācijas starp personām nākotnē.²³ Notariāta modelis, kādu mēs to pazīstam mūsdienās, ir izveidojies Romas impērijā, ko vēlāk pārņēma visā Eiropā. Romā, pamatojoties uz Justiniāna politiku, tika izveidots *tabellio* institūts, kas bija līdzīgs mūsdienu notāram. Lai kļūtu par *tabelliones*, personai bija jābūt civiltiesiski pilntiesīgai, ar nevainojamu reputāciju un Romas pilsonību, jo tikai pilsoņi varēja uzņemties pilnu atbildību par savām darbībām. Ieguvuši pilnvarojumu no valsts, romiešu notāri kļuva par valsts kalpotājiem, pildīja viņiem deleģētās valsts funkcijas.²⁴ Šis nosacījums ir pamatprincips, ko romāņu notariāts ir centies saglabāt līdz pat mūsdienām, kuru šobrīd cenšas apstrīdēt Eiropas Komisija, pamatojoties uz Eiropas Savienības tiesībām. Gluži tāpat kā senāk Romas impērijā arī viduslaiku Eiropā notārs savu amata pilnvarojumu ieguva no publiskās varas nesēja. Ar pilnvarojumu notāram tika piešķirtas tiesības veikt noteiktu publiskās varas funkciju loku.²⁵ Tā veidojās notariāta duālā daba, ko pārņēma, veidojot viduslaiku notariātu, un, kas saglabājusies līdz mūsdienām latīņu notariātā. No vienas puses, notārs veic valsts funkcijas, bet no otras puses tam ir saglabājusies zināma autonomija, kas raksturīga privāttiesību institūtiem.²⁶ Notāru darbības duālā daba ir unikāla un līdz ar to izraisa daudzus jautājumus un strīdīgu tiesību normu interpretāciju, jo notāri ir institūts, kas vienlaikus darbojas kā publiskās varas nesējs un privāto tiesību aizsargs.

Latvijas teritorijā pirmie notariāli apstiprinātie dokumenti parādījās līdz ar krustnešu ienākšanu. Tos apliecinājušie notāri savas pilnvaras bija ieguvuši no pāvesta.²⁷ Notāru amats Livonijā tika pārņemts no Vācijas, jo lielāko daļu Livonijā sastādīto notariālo aktu ir apliecinājuši impērijas notāri, bet vācieši savukārt bija pārņēmuši itāļu tipa notariātu. Tas sasaista Latvijas notariāta vēsturi ar Vācijas un visas kontinentālās Eiropas notariāta vēsturi. Lai gan notāru viduslaiku pilsētās bija daudz, tomēr pilnīga patstāvība un publiskā

²² Osipova S. Latvijas notariāta vēsture. Grām.: Latvijas notariāts 1889.-1945. Rīga, Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2013, 10.lpp.

²³ Turpat, 11.lpp.

²⁴ Turpat, 12.lpp.

²⁵ Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtas juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums pēc LR Tieslietu ministrijas pasūtījuma. 2008, 12.lpp. Pieejams: http://www.notary.lv/site/docs/2009/03/18/Osipova_petijums_07022009-final.pdf [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

²⁶ Turpat, 10.lpp.

²⁷ Osipova S. Latvijas notariāta vēsture. Grām.: Latvijas notariāts 1889.-1945. Rīga: Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2013, 13.lpp.

ticamība bija tikai pāvesta un ķeizara apstiprinātu notāru sagatavotiem dokumentiem.²⁸ Tas norāda uz to, ka jau senatnē notāram valsts publiskās funkcijas nodeva pāvests vai ķeizars. Notārs tika pilnvarots no valsts, tādējādi ir piederīgs valsts varai.

Krievijā notariāts tika izveidots ar 1866. gada 14. aprīļa „Nolikumu par notariātu” jeb Likumu par notariātu, kad Krievijas impērijas sastāvā atradās arī Latvijas teritorija, tādējādi tas ir arī pamats Latvijas notariātam, jo tas, vairākkārt pārveidojot, tika pārņemts Latvijas tiesību sistēmā. Tas ir tā sauktais latīņu tipa notariāts, kas Eiropā tika izveidots Francijā, ar tālākām modifikācijām Austrijā un Bavārijā.²⁹

Latvijā pastāv tā sauktais latīņu notariāts, kura pamatā ir tas, ka notāra amats ir nodalīts no advokāta amata, notariāts ir veidots pēc teritoriālā principa pie tiesām, notariāta cieša sasaiste ar tiesām, tādējādi, ka tām jāuzrauga notāru darbības. Notāri pieder valsts dienestam, bet to funkcijas ir duālas, valsts dienestā darbojošās personas, kas strādā arī privātā sfērā. Tā ir romiešu notariāta bāze.³⁰ Līdz pat mūsdienām Latvijā ir saglabājušies šīs notariāta sistēmas pamati un tādējādi jāņem vērā tā vēsture, vērtējot mūsdienu sistēmu un tieši noteikumu par pilsonības prasību.

Latīņu sistēmā ir izveidota pierādījumu hierarhija. Tajā uzsvērtā rakstīto dokumentu, sevišķi notariālo aktu, nozīme. Notārs uzņemas atbildību par dokumenta saturu, kuru tas apliecina un notariāta galvenais princips ir tāds, ka ikviens rakstīts dokuments satur sevī zināmu spēku, pateicoties tā atstātajām pēdām: "*verba volant, scripta manent*" ("runāti vārdi aizlido, uzrakstītais paliek"). Vairāk nekā 75 valstis, kurās ir latīņu notariāts, arī Latvija, ir apvienojušās Latīņu tipa notāru savienībā.³¹ Valstis, kurās darbojas latīņu tipa notariāta sistēma, apvieno Starptautiskā Latīņu notariāta savienība (turpm. - UINL). Pēc Latvijas Zvērinātu notāru kolēģijas iesniegtā lūguma 1995. gadā UINL 21. kongresā arī mūsu valsts notariāts ir uzņemts šajā savienībā. Savienība rosina dažādu valstu notariātu starptautisko sadarbību, kā arī mēģina veicināt nacionālo notariātu attīstību.³² Šāda savienības izveide ir pozitīvs solis, jo palīdz valstīm sadarboties dokumentu noformēšanas un to publiskās ticamības sfērā, kā arī palīdz attīstīt notariātu visās šīs savienības dalībvalstīs, daloties savā pieredzē un idejās. Iespējams, ka iepriekš minētajai savienībai arī būtu vajadzējis ņemt dalību visās tiesvedībās, kas saistītas ar notāriem, un īpaši šobrīd aktuālajās, saistībā ar pilsonības nosacījumu notāriem.

²⁸ Osipova S. Latvijas notariāta vēsture. Grām.: Latvijas notariāts 1889.-1945. Rīga, Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2013, 14.lpp.

²⁹ Turpat 18.lpp.

³⁰ Turpat 19.-20.lpp.

³¹ Latvijas Zvērinātu notāru padomes oficiālās mājas lapas informācija. Starptautiskais notariāts. Pieejams: <http://www.notary.lv/lv/notary/international/> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

³² Turpat.

Pamats, uz kura Eiropas Komisija ir saskaņājusi Latvijas Republikas pārkāpumu, ir Notariāta likuma 9. panta pirmais punkts, kas nosaka, ka par zvērinātiem notāriem var būt personas, kas ir Latvijas Republikas pilsoņi.³³ Šis nosacījums ir bijis likumos, kas regulē notāru darbības, jau kopš tā pirmsākumiem, kad Latvijas teritorija vēl bija Krievijas impērijas sastāvā, kad arī par notāriem varēja kļūt tikai impērijas pilsoņi. Pilsonības nosacījums ir bijis jau kopš notariāta izveidošanās sākumiem Romā, kā iepriekš jau tika minēts, ka par personām, kas pildīja funkcijas, līdzīgi kā mūsdienu notāri, varēja kļūt tikai Romas pilsoņi. Pilsonības nosacījums ir viens no pamatprincipiem, kas ir bijis jau no notariāta veidošanās laikiem, ko tādējādi autore uzskata par svarīgu faktu un argumentu, kādēļ tas tā būtu saglabājams arī mūsdienās. Taču šis arguments nav pats pamats, jo svarīgāk ir izpētīt notāru galvenās funkcijas, lai saprastu, vai notāri ir arī faktiski pielīdzināmi valsts amatpersonām.

Saskaņā ar Notariāta likuma 45. panta pirmo daļu Zvērinātam notāram jāved: (1) reģistri visu viņa taisīto aktu un apliecinājumu ierakstīšanai, (2) notariālo aktu grāmata, (3) glabājumu grāmata, (4) vekseļu protesta aktu grāmata, (5) to personu alfabētiskais rādītājs, kuru vārdā izpildīta notariālā darbība.

Zvērinātu notāru galvenās funkcijas ir nosauktas Notariāta likuma C sadaļā 65. pantā, kur noteikts, ka Zvērinātam notāram piekrīt:

- 1) taisīt notariālos aktus,
- 2) taisīt apliecinājumus,
- 3) pieņemt glabājumā naudu,
- 4) pieņemt glabājumā saistības priekšmetu,
- 5) vest mantojuma lietas,
- 6) sastādīt mantas dalīšanas projektus likumā paredzētajos gadījumos,
- 7) vest laulības šķiršanas lietas,
- 8) veikt citas likumos paredzētās darbības.

Saskaņā ar Notariāta likuma 66. pantu zvērinātam notāram ir atļauts:

- 1) gādāt par tiesību un tiesību nodrošinājumu nostiprināšanu zemesgrāmatās, kā arī tiesību, tiesību nodrošinājumu vai ziņu ierakstīšanu nekustamā īpašuma valsts kadastrā un Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros,
- 2) gādāt no valsts, pašvaldības un privātām iestādēm, kā arī no amatpersonām un privātām personām atļaujas, apliecības un citus dokumentus, kas vajadzīgi notariāli taisāmo un apliecināmo aktu noslēgšanai vai nostiprināšanai,

³³ Notariāta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

3) sastādīt aktu, līgumu un citu ar zvērināta notāra darbību saistītu dokumentu projektus, kā arī izgatavot norakstus un tulkojumus,

4) sniegt juridisko palīdzību.

Nosauktās funkcijas ir spēkā ar izdarītajiem grozījumiem 2002. gada 24. oktobra un 2010. gada 28. oktobra Notariāta likumā, kas stājās spēkā 2011. gada 1. februārī.

Katrai no likumā noteiktajām funkcijām ir sava specifika, tādēļ tās ir jāaplūko atsevišķi, lai izprastu funkciju publiskumu un atbilstību valsts varas funkcijām.

Pirmkārt, notāram piekrīt taisīt notariālos aktus un apliecinājumus, kas ir notariālie dokumenti. Saskaņā ar Notariāta likuma 82. pantu par notariāliem aktiem sauc aktus, kurus taista zvērināts notārs, ierakstot tos aktu grāmatā, savukārt minētā likuma 100. pants nosaka, ka notariālā akta oriģināls ir akts, kas ierakstīts notariālo aktu grāmatā, bet 101. pants – par notariālo aktu grāmatā ierakstīto notariālo aktu zvērināts notārs izdod notariāli apliecinātus notariālo aktu grāmatas izrakstus un notariālo aktu norakstus un 102. pants, ka notariālo aktu grāmatas izrakstam ir tāds pats spēks, kā notariālā akta oriģinālam neatkarīgi no tā vai notariālo aktu grāmatas izraksts ir izdots elektroniskā vai papīra formā.³⁴

Notariālie akti ir akti, kuros ir apliecināti gribas izteikumi un kurus notārs taista, ierakstot aktu grāmatā. Notariālie akti tiek taisīti liecinieku klātbūtnē vai bez tiem.³⁵ Taisot notariālos aktus jeb apliecinājumus notārs pārbauda to atbilstību likumam, un konstatējot pārkāpumu, var atteikties aktu apliecināt. Balstoties uz šo argumentu var secināt, ka notārs pilda valsts varas funkciju, jo tiek ņemta vērā ne tikai pušu griba, bet arī stingra likumu ievērošana, izvērtējot aktu un izlemjot, vai apliecināt to, vai atteikties to darīt. Notāra dalību valsts varā pamato arī tas, ka neviena cita persona nevar sniegt aktiem tādu spēku, kādu tiem piešķir notārs.

Viena no notāru darbībām, ko ir svarīgi izcelt, jo tā spilgi parāda notāru saistību ar valsts varu un to funkciju izpildi, ir Notariāta likuma D¹ sadaļa par notariālajiem aktiem, kas izpildāmi tiesas spriedumu izpildes kārtībā. Šī sadaļa ir pieņemta pavisam nesen, tā ir 2013. gada 25. maija likuma redakcija, kas stājās spēkā 2013. gada 1. novembrī. Šeit ir regulēts tas, kādus notāra reģistrētos notariālos aktus var izpildīt tāpat kā tiesas spriedumus (tie nododami piespiedu izpildei), tādējādi nevēršoties tiesā, bet pie paša notāra. Taču ir stingri ar likumu reglamentēts, kādi līgumi ir šādi izpildāmi un kādiem nosacījumiem tiem jāatbilst. Šis institūts dažus no notariālajiem aktiem pielīdzina tiesas spriedumiem, kas tādējādi norāda uz to, ka notārs ir tiesu sistēmai piederīga amatpersona,

³⁴ Notariāta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

³⁵ Terehovičs V. Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 114.-115.lpp.

kas pilda valsts varas funkciju, jo tā taisīti notariālie akti ir nododami piespiedu izpildei. To vēl vairāk pastiprina fakts, ka saskaņā ar Notariāta likuma 107.⁷ panta otro daļu notariālo izpildu raksta izsniegšana nav pārsūdzama tiesā, kas norāda uz notāra patstāvību un viņa rīkojumu galīgumu, t.i., nepieļaujāmību to pārsūdzēt.

Notariālais apliecinājums ir dokuments, kurā zvērināts notārs apstiprina noteiktus faktus un tiesības.³⁶ Saskaņā ar Notariāta likumu, apliecinājumus taisa kā notariālo aktu, izņemot gadījumus, kad likums noteic, ka apliecinājums rakstāms uz paša dokumenta (apliecinājuma uzraksts), vai paredz citu sevišķu apliecināšanas kārtību. Apliecinājumus, kurus netaisa kā notariālos aktus un kuros nav personas paraksta, var taisīt arī elektroniskā formā. Notariālajiem apliecinājumiem ir vairāki veidi, kas ir arī uzskaitīti Notariāta likumā un tie ir: notariālo aktu grāmatas izrakstu un notariālo aktu norakstu apliecinājums, parakstu īstuma apliecinājums, apliecinājumi, ka persona ir dzīva, norakstu un tulkojumu apliecinājumi, apliecinājumi par līdzēju ierašanos vai neierašanos tiesisku darījumu noslēgšanai vai citu pienākumu pildīšanai, apliecinājumi par seifu un citu glabātavu saturu, apliecinājumi par dokumentu uzrādīšanas laiku, par valsts nodevas samaksu, protestu apliecināšana, pilnvarojuma atsaukšanas apliecināšana, paziņojumu apliecināšana, apliecinājumi par sapulces, darbības vai notikuma norisi, apliecinājumi par iesniegumu, paziņojumu (deklarāciju) un liecību sniegšanu. Apliecinājumi ir notāra funkcija, kura pildāma ar augstu atbildības pakāpi, jo notārs ar savām darbībām piešķir šiem dokumentiem un iepriekš minētajām darbībām publisku ticamību, kas pieprasa no notāra stingru pārbaudi pirms tas apliecina dokumentu vai darbību, ar ko persona ir vērsusies pie notāra.

Otrkārt, notāram piekrīt pieņemt glabājumā naudu, vērtspapīrus un dokumentus, kā arī saistības priekšmetus. Valsts šajā gadījumā saskaņā ar likumu, neatbild par zvērināta notāra darbību, kas saistīta ar viņam uzticēto naudu un vērtspapīriem. No tā izriet, ka, veicot šīs darbības, notārs darbojas pilnīgi patstāvīgi, un šo funkciju nevar uzskatīt par dalību valsts varas īstenošanā, jo šādu uzdevumu var izpildīt jebkura privātpersona, un tas nekādi neatšķirsies no notāru darbības šajā jomā. Fakts, ka valsts par šo darbību nav atbildīga, pilnīgi izslēdz šīs funkcijas publiskumu.

Treškārt, notārs ved mantojuma lietas, tai skaitā sastāda mantas dalīšanas projektus, likumā noteiktajos gadījumos. Zvērināts notārs var uzsākt vest mantojuma lietu pēc tam, kad ir saņēmis mantošanas iesniegumu. Zvērināts notārs ir arī tā persona, kas nolasa pēdējās gribas rīkojuma aktu, izsludina mantojuma atklāšanos, gādā par mantojamās mantas apsardzību, un dala mantojumu, ja nav strīda par mantojuma sadali. Šo funkciju

³⁶ Terehovičs V. Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 115.lpp.

izpildē varētu pat viennozīmīgi apgalvot, ka notārs īsteno valsts varu, jo darbojas patstāvīgi, pats pieņemot lēmumus un izvērtējot situācijas. Nosacījums, ka nedrīkst pastāvēt strīds un ka formāli tas notiek apgabaltiesas uzraudzībā, nevarētu izturēt kritiku, jo notāru darbības ir saistošas pusēm, un tiesas uzraudzība izpaužas tikai vispārējās pārbaudēs, nevis funkciju izpildes korigēšanā, tādēļ šo funkciju varētu uzskatīt par dalību valsts varas īstenošanā. Arī aplūkojot Latvijas Republikas Civillikuma 657. pantu, tajā ir teikts: „Kad piekritīgam notāram ienāk ziņas par kādas personas nāvi, viņam jāgādā, ja apstākļi to prasa (658. un 659. p.), par palikušā mantojuma apsardzību”. Un salīdzinot to ar Civillikuma 657. pantu, kas bija spēkā 1997. gadā un tā komentārus, tieši par šo pantu, ir redzams, ka šīs pašas funkcijas pirms mazāk kā 10 gadiem bija uzticētas tiesnešiem³⁷, kas norāda uz to, ka notāra funkcija viennozīmīgi ir dalība valsts varas īstenošanā.

Ceturtkārt, notārs ved laulības šķiršanas lietas. Zvērināts notārs var šķirt laulību, ja laulātie par to ir vienojušies, un tad, ja nepastāv strīds par mantu, kopīgo bērnu aizgādību, saskarsmes tiesībām un citām no ģimenes tiesiskajām attiecībām izrietošajām tiesībām. Šī funkcija arī būtu jāpieskaita pie dalības valsts varas īstenošanā, jo tikai valsts vara var šķirt laulību. Arī fakts, ka notārs rūpējas par to, lai dati par laulības šķiršanu tiktu ierakstīti publiskajā reģistrā, ir nozīmīgs fakts un norāda uz saistību ar valsts varas iestādēm. Arī varētu minēt, ka informācija, kas tiek iegūta šāda veida lietās ir sensitīva attiecībā pret subjektiem, kas ir iesaistīti, tādējādi šādu funkciju varētu pildīt tikai un vienīgi valsts varas pārstāvis.

Piektkārt, likumā ir noteikts, ka notārs veic arī citas likumos paredzētās darbības, kas nozīmē to, ka Notariāta likuma uzskaitījums nav izsmeļošs un notāram piekritošās funkcijas ir nepieciešams meklēt arī citos Latvijas Republikas likumos.

Vēl viena, kaut gan netieša funkcija, ko veic notārs, jeb tieši viens no notāriem, kurš ir iecelts par Latvijas Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētāju, ir darbība Tieslietu padomes sastāvā, kā to regulē likuma „Par tiesu varu” 89.² pants, kurš nosaka Tieslietu padomes, kas piedalās tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā, pastāvīgos locekļus jeb amatpersonas. Tas norāda uz vēl vienu faktu par labu tam, ka notariāts ir cieši saistīts ar tiesu varu, kas ir valsts varas atzars, un tādējādi apliecina notāru funkciju publiskumu un darbību valsts varas ietvaros.

Kopumā izvērtējot, Latvijas notāru funkcijas ir cieši saistītas ar dalību valsts varas īstenošanā un ir daļa no tās. Ir dažas atsevišķas, nenozīmīgas funkcijas, kuras neatbilst šādai darbībai, taču tās nav nodalāmas no visas profesijas kopuma, kā, piemēram, pieņemt glabājumā naudu, vērtspapīrus un dokumentus, ko nevarētu uzskatīt par valsts varas

³⁷ Gencs Z., Krauze R. Civillikuma komentāri. A/s Preses nams. Mans īpašums, Rīga, 1997. , 200. -201.lpp.

funkciju, taču tā nav atdalāma no notāru profesijas kopuma, jo bieži vien apliecinot aktus ir nepieciešamība pēc šādu glabājumu pieņemšanas, kā tas ir, piemēram, taisot testamentu, kuru atstāj glabājumā notāram, tādējādi publiskā valsts varas funkcija nav atdalāma, kas nozīmē, ka notāru izpildītās darbības, visbiežāk, ir cieši saistītas, un notāru darbs būtu jāvērtē kā profesija kopumā, ko turpmāk aplūkotajos argumentos diemžēl neatzīst Eiropas Komisija.

3.TIESVEDĪBAS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ SAISTĪBĀ AR PILSONĪBAS PRASĪBU NOTĀRIEM

Pilsonības nosacījums notāriem ir virknē Eiropas Savienības dalībvalstu. Jāatzīmē, ka debates par pilsonības nosacījuma notāriem atbilstību Eiropas Savienības tiesībām ilgst jau vairāk nekā 10 gadus.³⁸ Jautājums ir aktualizējies līdz ar Eiropas Komisijas prasībām EST pret vairākām valstīm, tai skaitā Beļģiju, Vāciju, Luksemburgu, Franciju, Austriju, Grieķiju. 2011. gada 24. maijā EST nosprieda, ka ar šādu nosacījumu iepriekš minētās valstis nav izpildījušas LESD 49. pantā noteiktos pienākumus. Eiropas Komisija 2014. gada 23. janvārī ir nolēmusi vērsties arī pret Latviju Eiropas Savienības tiesā, jo Latvijā par notāriem var būt tikai Latvijas Republikas pilsoņi. Komisija 2007. gada 23. oktobrī nosūtīja Latvijai argumentētu atzinumu. Tomēr, tā kā pēc tam tika atzīts par lietderīgu sagaidīt tiesas spriedumu iepriekš minētajās lietās, tobrīd nekādas turpmākas darbības netika veiktas un papildu argumentēts atzinums tika nosūtīts 2012. gada 22. novembrī.³⁹ Šajā nodaļā tiks aplūkoti jau esošie EST 2011. gada 24. maija spriedumi, Komisijas argumenti un Latvijas Republikas viedoklis šajā jautājumā. Tiks izanalizēti arī 2010. gada 14. septembrī Eiropas Savienības ģenerālvokāta Pedro Kruša Viljalona izdarītie secinājumi un ieteikumi kā EST vajadzētu izlemt šīs lietas, kas saistītas ar pilsonības nosacījumu notāriem.

Aplūkojot dažādos argumentus un tiesību normu izpratnes, varēs nonākt pie secinājuma par situāciju Latvijas tiesībās attiecībā uz notāriem. Nodaļā aplūkoti argumenti ir izkārtoti secīgi, proti, pirmkārt aplūkojot ģenerālvokāta secinājumus, otrkārt, EST 2011. gada spriedumus, treškārt, Eiropas Komisijas un Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas argumentus, savukārt nobeigumā apkopojot galvenos argumentus un secinājumus.

3.1. Ģenerālvokāta P.K.Viljalona secinājumi pilsonības prasības notāriem lietās EST

Iepazīstoties ar ģenerālvokāta Pedro Kruša Viljalona 2010. gada 14. septembra secinājumiem, autore konstatē būtiskas atšķirības argumentos un pamatojumā, salīdzinot ar EST argumentiem, attiecībā uz LESD 49. un 51. panta attiecināmību uz notāru

³⁸ Laganovskis S. Pilsonības nosacījums. Latvijas Notārs, 2013, 78.lpp.

³⁹ Komisija vērsās Tiesā pret Latviju saistībā ar noteikumu, ka notāriem jābūt pilsoņiem. Preses relīze.

Pieejams: http://ec.europa.eu/latvija/news/press_releases/2014_23_01_lv.htm [aplūkots 2014.gada 13.maijā]

darbībām. Ģenerālvokāts izvirza trīs galvenos pamatjautājumus, kurus izpētot, varētu nonākt pie galējā secinājuma, un tie ir, EKL 43. panta un 45. panta 1. punkta (tagadējie LESD 49., 51. pantu) izpratne, EKL 45. panta 1. punkta (tagadējā LESD 51. panta pirmās daļās) jēgas noskaidrošana un samērīguma principa izvērtēšana. EST 2011. gada 24. maija spriedumos nav minējusi samērīguma vērtēšanu, tādējādi būtu nepieciešams izvērtēt ģenerālvokāta secinājumus, lai vēl precīzāk iedziļinātos pilsonības prasības notāriem lietās.

Pirmkārt, ģenerālvokāts uzsver LESD 49. un 51. panta pirmās daļas būtību, minot, ka „EKL 43. pantā [LESD 49. pantā] nav paredzēta kāda brīvība, proti, brīvība veikt uzņēmējdarbību, attiecībā uz kuru pēc tam EKL 45. panta 1. punktā [LESD 51. panta pirmā daļā] ir paredzēts izņēmums. Izsakoties citādi, tas nav izņēmums no kāda noteikuma piemērošanas, bet gan izņēmums, kas veido noteikumu, ar kuru Līgumā ir noteikta brīvības piemērošanas joma”, un kā turpinājumā to dēvē par „brīvības veikt uzņēmējdarbību izslēdzošā piemērošanas joma”⁴⁰. Tas ir loģiski un saprotami, bet nerod nekādu risinājumu darbā izvirzītajiem jautājumiem.

Otrkārt, ģenerālvokāta P.K.Viljalona secinājumos tiek risināts jautājums par LESD 51. panta pirmās daļas jēgas noskaidrošanu. Un, kā tiek secināts, tad šis pants ir bijis Kopienas tiesībās jau kopš tās dibināšanas līguma un tā pamata ideja varētu būt tāda, ka valstis atstājušas vietu tām darbībām, kur tiek ņemta dalība valsts varas īstenošanā, bet, ko veic subjekti, kas nav valsts varas nesēji. Līgumā ir gribēts brīvību veikt uzņēmējdarbību neattiecināt uz kādu saimniecisko darbību, kuras mērķis ir izņēmuma kārtā saistīts ar valsts politisko varu.⁴¹ Šī Līguma panta būtība pirmsšķietami liekas skaidra, bet tā piemērošana ir vērtēšanas jautājums, tādēļ to nav tik viegli izspriest. Arī situācija katrā dalībvalstī var atšķirties, jo tiesiskie regulējumi nav pilnīgi identī.

Turpinājumā, ģenerālvokāts vērš uzmanību uz samērīguma principu, kā vērtēšanas kritēriju, un tādējādi, treškārt, nepiekrīt dalībvalstu argumentiem par to, ka iepriekš minēto pantu piemērošanā samērīguma pārbaude neesot veicama. Ģenerālvokāts, apskatot samērīguma pārbaudes nepieciešamību, akcentē arī uz nepieciešamību iedziļināties jēdziena „valsts vara” izpratnē un no tā izrietošajā secinājumā par samērīgumu, t.i., kādā mērā ar darbību tiek ņemta dalība valsts varas īstenošanā un vai

⁴⁰ Ģenerālvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 77.-79.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014. gada 25. aprīlī]

⁴¹Turpat 82.punkts.

apstrīdētais valsts pasākums ir vajadzīgs un nepieciešams, lai sasniegtu izvirzīto mērķi.⁴² Līdzšinējos EST spriedumos, kur vērtēts pilsonības nosacījums notāriem, samērīguma izvērtēšana nav nedz veikta, nedz pieminēta, tādēļ jāņem vērā šis ģenerālvokāta arguments un jāaplūko pamatojums, kāpēc, pēc viņa domām, ir nepieciešama samērīguma vērtēšana, un pie kāda rezultāta tas noved. Aplūkojot dažādus argumentus un viedokļus, varēs izdarīt pareizākos secinājumus par Eiropas Savienības tiesību interpretāciju.

Savos secinājumos ģenerālvokāts plaši izvērtē notāra darbību saistībā ar dalību valsts varas īstenošanā. Sākumā tas tiek skatīts caur EST judikatūru, secinot, ka LESD 51. panta pirmā daļa ir jāinterpretē ļoti šauri, kas izriet jau no 1974. gada 21. jūnija sprieduma lietā 2/74 *Reyners*, ko arī apstiprina līdz šim esošā judikatūra, kur līdz šim nevienā spriedumā EST vēl nav atzinusi, ka kāda darbība būtu attiecināma uz LESD 51. panta pirmo daļu.⁴³ Šādā situācijā rodas jautājums par to, ko Savienības likumdevējs ir vēlējis izteikt ar šo pantu tieši tādā redakcijā, kāds tas ir. Neskaidrības arī rodas situācijā, kad Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija, EST un ģenerālvokāti izsaka visai atšķirīgu viedokli par tā interpretāciju un piemērojamību, vēl vairāk, arī judikatūra un doktrīna nespēj sniegt vajadzīgās atbildes un norādes uz jautājuma risinājumu.

Svarīgi, ko uzsver ģenerālvokāts, LESD 51. panta pirmās daļas skaidrojumā, uz ko norāda arī judikatūra, ir tas, ka pantā vārds „darbība” nav tas pats, kas „profesija”.⁴⁴ Tas ir uzsvērts iepriekš minētajā *Reyners* lietā, kur EST ir pateikusi, ka spriest par profesiju kopumā nav pieļaujams, ja saistībā ar neatkarīgu profesiju, tās veiktās darbības, kas ir iespējama darbība valsts varas īstenošanā, ir nodalāmas no attiecīgās profesijas darbību kopuma.⁴⁵ Tas nozīmē to, ka iepriekšminēto līguma pantu nepiemēro attiecībā uz konkrētu profesiju kopumā, bet uz atsevišķām darbībām, kuras ir jāskata atsevišķi, lai noskaidrotu līguma panta piemērojamību. No tā arī izriet P.K.Viljalona secinājums par to, ka LESD 51. panta pirmās daļas piemērošanas iespējamību ir jāvērtē katrā dalībvalstī atsevišķi, ievērojot konkrētajā dalībvalstī, attiecīgajā profesijā piemērojamās valsts tiesību normas.⁴⁶ Tas arī šķiet taisnīgi attiecībā uz katru dalībvalsti, jo situācija un tiesiskais

⁴² Ģenerālvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 84.-86.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁴³ Turpat. 87.punkts.

⁴⁴ Turpat. 88.punkts.

⁴⁵ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1974. gada 21. jūnija spriedums lietā: C-2/74 *Jean Reyners v. Belgian state*, 47.punkts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?isOldUri=true&uri=CELEX:61974CJ0002> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

⁴⁶ Ģenerālvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 90.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

regulējums katrā dalībvalstī var atšķirties. Šeit ir vērtīgi arī pieminēt to, ka EST 2011. gada spriedumi notāru lietās ir ļoti līdzīgi, pat varētu teikt vienādi, kas tiks aplūkots sīkāk nākamajā apakšnodaļā, kur ir izpētīti šie minētie spriedumi. Tas šķiet nepamatoti, un rada iespaidu, ka EST nav veikusi pilnvērtīgu notāru darbības izvērtējumu katrā dalībvalstī, bet aplūkojusi tā pamatfunkcijas, kas dalībvalstīs ir gandrīz vienādas, un dažas palīgfunkcijas, līdz ar ko secinājumi visos spriedumos ir identiski.

Ģenerālvokāts savos secinājumos pievēršas arī valsts varas jēdzienam un tā attiecināšanai uz notāru darbu. Pirmkārt, ir nepieciešams noskaidrot, kas ir „vara”, ko secinājumos ģenerālvokāts skaidro, kā spēju ar saistošu spēku noteikt uzvedību, kas atbilst nepārvaramai gribai. Šī spēja piemīt vienīgi valstij, proti, institūcijai, kurā iemiesojas tiesiskais regulējums kā līdzeklis likumīgā spēka pārvaldībai un kārtībai.⁴⁷ Ģenerālvokāts arī skaidro, ka valsts varai ir jānodrošina vispārējo mērķu sasniegšana, kurus pieņēmusi politiskā vara, tos leģitimējot. Vispārīgi valsts vara tiek uztverta kā spēja savu gribu noteikt par saistošu vienpusēji, t.i., bez tiesību subjekta piekrišanas, taču tas nav absolutizējams, jo mūsdienu demokrātiskajā sabiedrībā arī suverēns pauž savu viedokli. Tādējādi valsts varas jēdziens ir relatīvs.⁴⁸ Taču valsts varas jēdziens, kas atbilstu mūsdienu prasībām, nav viennozīmīgi definējams, taču to var censties izprast caur skaidrojumiem un piemēriem, nevis vienas konkrētas definīcijas.

Vēl tomēr cenšoties definēt un izskaidrot kas ir valsts vara, var teikt, ka ar „varu vispār tiek saistīts jēdziens par iespēju dot saistošas pavēles un vajadzības gadījumā šīs pavēles izpildīt”⁴⁹, taču mūsdienās šis jēdziens ir kļuvis demokrātiskāks un liek valsts varai savas darbības izpildīt tiesiski.⁵⁰ Tādējādi pamatā valsts vara dod pavēles un izpilda tās, taču likumu ietvaros. Aristotelis par valsts varu ir teicis, ka tā ir valsts orgāniem no tautas piešķirta tiesība rīkoties ar šiem kopējiem spēkiem un līdzekļiem kopēju vajadzību apmierināšanai un vispārēju uzdevumu veikšanai.⁵¹ No tā ir redzams, ka valsts vara rīkojas tautas vārdā, tās interesēs, lai regulētu valsts tiesiskāku darbību, pēc iespējas, tautai par labu. Visprecīzāk par valsts varas funkcijām ir izteicies Kārlis Dišlers, uz jautājumu – kas ir valsts varas funkcija atbildot, ka pēc vispārpieņemta jēdziena par funkciju bioloģiskā organismā tiek sauktas visas organismam nepieciešamās darbības, kas tiek veiktas no kāda orgāna kopsakarā ar citu tā paša organisma orgānu. Funkcijai ir mērķveidīga darbība, tā ir

⁴⁷ Ģenerālvokāta P.K. Viljalona (P.C. Villalon) secinājumi, sniegti 2010. gada 14. septembrī, 93. punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014. gada 25. aprīlī]

⁴⁸ Turpat. 95.-98. punkts.

⁴⁹ Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 21. lpp

⁵⁰ Turpat 22. lpp.

⁵¹ Turpat 23. lpp.

noteiktu uzdevumu pildīšanai, tādējādi šo pašu funkcijas jēdzienu var attiecināt uz organizētu sabiedrību.⁵² Valsts varas funkcija ir visas tās darbības, ar ko valsts nosaka kādus pienākumus un tiesības, kā arī garantē to izpildi un ievērošanu, taču ne tikai, jo kā redzams no funkcijas jēdziena, tad tās būs visas darbības, kas ir nepieciešamas, lai valsts varētu pilnvērtīgi funkcionēt, proti, arī visas tādas darbības, kas valsts varu īsteno netieši. Galvenais, lai konstatētu, ka darbība ir valsts varas funkcija ir tās pārākums, izpildāmība, lēmumu pieņemšana, piespiešanas tiesība. Principā, tās ir visas tās funkcijas, ko nepieciešams izpildīt kādai augstāk stāvošai varai, lai nodrošinātu kārtību un drošību tiesiskā valstī, kā iepriekš tika minēts, lai nodrošinātu tās darbību.

No ģenerālvokāta secinājumiem izriet, ka noteicošais kritērijs, lai kādu darbību varētu pielīdzināt valsts varas funkcijai, jāņem vērā tās iekļaušanās valsts varā kritēriji un, ne tikai iekļaušanās vien, bet arī iesaistīšanās tiesiskā regulējuma akta kārtībā. Kā piemērs tiek minēts tiesas darbs un amatpersonu rīkojumu izpildāmība jau pati par sevi.⁵³ Tādējādi no šiem secinājumiem izriet, ka ar valsts varu var saprast tādas darbības, kas ir saistošas privātpersonām, bez to piekrišanas un izdotie akti ir izpildāmi un saistoši. Tā ir kā augstāka vara, no valsts puses caur amatpersonu darbību, taču ņemot vērā mūsdienu demokrātijas pamatprincipus.

Ģenerālvokāts savos secinājumos, noskaidrojis valsts varas jēdzienu, iztīrā jautājumu par to, vai notāru funkcija – apliecināšana – ietilpst brīvības veikt uzņēmējdarbību izslēdzošajā piemērošanas jomā. Apliecināšana tiek uzskatīta par notāru pamatdarbību, jo uz to balstās visas pārējās funkcijas, kas izriet no tās, kā arī apliecināšana ir funkcija, ko notāri pilda jau no notariāta izveidošanās laikiem. Šī funkcija ir kopīga visiem notāriem izanalizētajās valstīs. Notāra uzdevums visās atbildētājās valstīs galvenokārt ir sagatavot apliecinātus aktus, kam ir divas pamatīpašības – pilnīgs pierādījumu spēks un izpildāmība. Šādam aktam ir izpildu spēks visā valsts teritorijā, turklāt tā izpildei nav nepieciešama parādnieka piekrišana.⁵⁴ Tas norāda uz tiesu varai līdzīgu darbību ar tādu pašu spēku, t.i., tieši tāpat kā tiesu varas izdotie tiesas spriedumi, kuri ir izpildāmi. Šis arguments ir pamatots, taču EST spriedumā argumentam nepiekrīt, jo tā neuzskata apliecināšanu par daļību valsts varas funkciju izpildē. Taču ir skaidri redzams, ka privātpersonas nespēj radīt aktiem tādu spēku, kādu tiem dod notārs. Ar valsts varas iesaistīšanos privātpersonu aktiem tiek piešķirta publiskā ticamība, ar to tiek panākts

⁵² Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 24.lpp

⁵³ Ģenerālvokāta P.K. Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 100.-102.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014. gada 25. aprīlī]

⁵⁴ Turpat 112.punkts.

tas, ka tiem var uzticēties un uzskatīt par pareiziem un tiesiskiem, neveicot pārbaudes. Notāru šāda darbība ir kā priekšlaicīga samierināšana jeb „preventīvā justīcija”, lai jau pirms strīdu rašanās tas tiktu novērsts.⁵⁵ Notāri, veicot šādas darbības, padara aktus par uzticamiem, tādējādi privātpersonas var droši slēgt darījumus un citādi darboties šo aktu ietvaros, jo ir valsts dots garants, ka tas ir likumīgi un tiesiski.

Kā P.K.Viljalons ir norādījis: „Ar apliecināšanu privātpersonu akti tiek padarīti publiski tādā ziņā, ka tie jau iepriekš tiek apveltīti ar tiesisku vērtību, kura neiesaistīšanās gadījumā privātpersonām noteikti būtu jālūdz citai valsts varai, lai tos padarītu par spēkā esošiem atbilstoši likumam. Notariāta publiskā dimensija ir neapstrīdama, ievērojot tā spēju kaut ko gluži privātu pārvērst publiskā un šādi apveltīt to ar valsts varai piemītošo spēku”.⁵⁶ Šie secinājumi ir spēcīgs arguments tam, ka notāru darbs ietilpst valsts varas funkciju izpildē, jo, salīdzinot ar EST secinājumiem, var teikt, ka galvenokārt ir jāskata funkciju daba un ko ar šīm funkcijām sasniedz, nevis burtiski jāskata funkciju izpilde. Sekas, ko rada notāru darbības, ir arī tas, uz ko ir jāvērs uzmanība, jo no tā izriet šo funkciju publiskums.

Izejot no visiem secinājumiem, ģenerālvokāts konkrēti pasaka, ka notāra profesija vispārīgi un savā kopumā tieši un konkrēti piedalās valsts varas īstenošanā.⁵⁷ Taču šim secinājumam tālāk seko vēl viens institūts, ko ir svarīgi aplūkot, un tas ir samērīguma princips. Ģenerālvokāts uzskata, ka, piemērojot LESD 51. panta pirmo daļu, ir jāizvērtē samērīgums, tāpat kā izvirzot jebkādu citu ierobežojumu Eiropas Savienības brīvību ietvaros. Samērīguma pārbaudē ir jāizsver diskriminācija pilsonības dēļ un cik lielā mērā notāra darbība ir saistīta ar valsts varu.⁵⁸ No tā izriet, ka jāatbild uz trim galvenajiem samērīguma principa izvērtēšanas jautājumiem – vai nostādītais ierobežojums ir piemērots, kas nozīmē to, vai ir iespējams sasniegt nostādīto mērķi ar šādu ierobežojumu, vai tas ir nepieciešams, un, vai ierobežojums ir samērīgs, t.i., vai nav citi mazāk ierobežojuši līdzekļi. Atbildot uz kaut vienu no šiem jautājumiem negatīvi, ierobežojums tiek atzīts par nesamērīgu, jo tas nav izturējis samērīguma pārbaudi. Ģenerālvokāts samērīguma izvērtēšanai pieiet mazliet no citas puses, taču, aplūkojot P.K.Viljalona secinājumus, apakšnodaļas beigās tiks izvērtēts samērīgums pēc tradicionālās shēmas.

⁵⁵ Ģenerālvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 117.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁵⁶ Turpat. 119.punkts.

⁵⁷ Turpat. 121.punkts.

⁵⁸ Turpat 123.punkts.

Ģenerālvokāts savos secinājumos norāda uz nepieciešamību aplūkot notāra statusu, kur daudzās valstīs tas tiek uzskatīts par valsts ierēdni, kaut gan notāru darbību sauc par brīvo profesiju. Saistību ar valsts varu pastiprina amata ieņemšanas pārbaudījumi, zvēresta došana, atalgojuma noteikšana, pakļaušanās stingrām likuma prasībām.⁵⁹ Vairākas atbildētājas valstis un to atbalstošās valstis, pretēji ģenerālvokāta secinājumiem, uzskata, ka samērīguma pārbaude attiecībā uz LESD 51. panta pirmo daļu nav jāveic. Taču P.K.Viljalons norāda, ka pilsonība un diskriminēšana tās dēļ ir visrupjākais dalībvalstu pārkāpums, ar to tiek noliegta pati integrācijas ideja. Diskriminācijas aizliegums ir viens no pamatprincipiem, un tādējādi šāds ierobežojums viennozīmīgi ir pakļaujams samērīguma pārbaudei, neskatoties uz to, ka LESD 51. panta pirmā daļa ir izņēmuma norma, uz to tāpat arī attiecas LESD 18. pants, kas aizliedz diskrimināciju vispārīgi, jebkurā sfērā Eiropas Savienībā. Tiek norādīts uz to, ka LESD 49. pants un 51. panta pirmā daļa ir jāinterpretē sistēmiski, ņemot vērā LESD 18. pantu⁶⁰, kā līguma pamatprincipu un integrācijas būtību. Diskriminācija šajā jomā varētu būt pieņemama tikai pēc stingras samērīguma pārbaudes, proti, ja pastāv ļoti svarīgi vispārējo interešu apsvērumi.⁶¹

Vērtējot samērīgumu, tiek norādīts, ka savās darbībās notārs ņem dalību valsts varas īstenošanā, bet tai piemītošajās saimnieciskās darbības formas dēļ tas tiek darīts ne tik intensīvi kā ar citām darbībām, piemēram, tām, ar kurām valsts vara tiek īstenota tieši. Lai arī notāra profesija dod garantijas un to veiktās darbības uzskatāmi parāda to nozīmi, ir secināms tas, „ka neviena no minētajām īpatnībām nepamato, ka tā biedru statusā būtu paredzēts tik stingrs un radikāls pasākums kā šeit iztirzātā tiešā diskriminācija pilsonības dēļ”.⁶² Tiek izsecināts tas, ka ierobežojums ir nesamērīgs, un tādējādi ir pārkāptas Eiropas Savienības tiesības. Ģenerālvokāts kopumā secina, ka notāru darbs ietilpst uzņēmējdarbības brīvības izslēdzošajā piemērošanas jomā, taču vērtējot samērīgumu, ierobežojums ir nesamērīgs, tādējādi atzīst Komisijas prasību par Eiropas Savienības tiesību neizpildi.

Taču ir jānorāda uz to, ka samērīgums netika izvērtēts ar tādu rūpību, kā tas būtu bijis nepieciešams šajā jautājumā, tādēļ autore vēlētos norādīt uz saviem secinājumiem samērīguma izvērtēšanā, kritiski ņemot vērā ģenerālvokāta secinājumus. Pirms

⁵⁹ Ģenerālvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 125.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī].

⁶⁰ Turpat. 129.-133.punkts.

⁶¹ Turpat. 139.punkts.

⁶² Turpat 140.punkts.

samērīguma vērtēšanas ir jāmin tas, ka, piemēram, dalībvalstis uzskata, ka samērīgums šajā, LESD 51. panta piemērošanā, nav jāizvērtē, jo tas jau esot kā izņēmums pats par sevi. Tomēr, izvērtējot visus argumentus, var secināt, ka samērīguma princips būtu jāizvērtē tāpēc, ka jebkurš šķērslis jeb ierobežojums, ko valsts liek ikvienai brīvībai, ir aizliegts, taču, saskaņā ar stingru izvērtējumu, tas var tikt atļauts. Šis izvērtējums ir samērīguma principa ietvaros un būtu attiecināms uz jebkuru šķērslī. Tas izriet arī no LESD un EST judikatūras, kur pie citām brīvībām ir izņēmuma panti, piemēram LESD 45. panta trešā daļa, 36. pants, kurus piemērojot arī EST praksē tika vērtēts samērīgums. Tādējādi, pēc analogijas, arī, piemērojot LESD 51. panta pirmo daļu, būtu jāizvērtē samērīgums. Kā jau iepriekš arī tika izsecināts, LESD 51. pants ir patstāvīgs pants, kā izņēmuma nosacījums, taču tas pats par sevi neatļauj diskrimināciju pilsonības dēļ, kas aizliegta Savienības tiesībās, tādējādi ir nepieciešams samērīguma vērtējums. No tā izriet, ka, lai attiecībā uz notāru profesiju jeb konkrēti tā veiktajām funkcijām attiecinātu LESD 51. pantu, ir jāapstiprinās, ka notāru darbs ir valsts varas funkciju īstenošana un nosacījums par pilsonības nepieciešamību ir samērīgs.

Apgūstot Eiropas Savienības tiesības tās pamatos, tāpat kā jebkurā tiesību sistēmā un jomā tiek apgūti pamatprincipi un to pielietošana. Šajā situācijā samērīguma princips un samērīguma izvērtēšana doktrīnā ir atspoguļota bagātīgi. Samērīguma princips nosaka, ka starp publiskās varas darbību, kas ierobežo indivīda tiesības un leģitīmās intereses, un mērķi, ko publiskā vara ar šo darbību vēlas sasniegt, ir jābūt saprātīgām attiecībām. Samērīguma principa pārbaudi veic izejot trīs soļus, proti, pirmkārt, publiskās varas darbībai ir jābūt piemērotai, lai sasniegtu tiesiski leģitīmu mērķi. Ir jāpārbauda, vai ar attiecīgo darbību mērķi vispārvar sasniegt. Otrkārt, publiskās varas darbībai ir jābūt vajadzīgai, tādējādi jāsecina, ka attiecīgo mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem līdzekļiem, kas nebūtu tik ierobežojoši. Un treškārt, publiskās varas darbībai ir jābūt samērīgai, proti, labumam, ko sabiedrība iegūst, ir jābūt lielākam, nekā zaudējumam, kas ar to tiek nodarīts indivīda tiesībām.⁶³ Šī trīs pakāpju pārbaude tiek atzītā vairumā zinātniskajā literatūrā.⁶⁴ Ņemot vērā šo samērīguma principa shēmu, kā arī viedokļus un argumentus, var sniegt vērtējumu samērīguma principa izmantošanā.

Darbība, proti, diskriminācija pilsonības dēļ, ir ar mērķi, lai aizsargātu valsts vispārējo drošību, kārtību un suverenitāti, kā arī, lai saglabātu valsts identitāti un valsts varā darbotos tikai valsts pilsoņi. Notāru darbības ir padarīt publiskas un ticamus, drošus

⁶³ Blūzma V., Buka A., Deksnis B.E., Jarinovska K., Jundzis T., Levits E. Eiropas tiesības. Rīga: Juridiskā koledža, 2004, 45.lpp.

⁶⁴ Schwarze J., European administrative law. London: Sweet and Maxwell limited, 2006, p. 687. State measures concerned must be (1) suitable, (2) necessary, (3) proportional.

un likumīgus dažāda veida darījumus, aktus, kā arī veikt citas funkcijas, kas ir cieši saistītas ar valsts varas funkciju izpildi. Pieņemot, ka notāru darbs ir valsts varas funkciju īstenošana, tad šāds ierobežojums ir vienīgais piemērotais mērķa sasniegšanai. Darbības vajadzība ir acīmredzama, jo, lai sasniegtu mērķi, nav iedomājami nekādi citi līdzekļi, jo, kā jau tas redzams ar citu iestāžu darbu, ir nepieciešamība, lai tajās strādātu tikai valsts pilsoņi. Treškārt, vērtējot samērīgumu, ir secināms, ka sabiedrība iegūst publiski uzticamus dokumentus, kā arī tādus, kam ir pierādījumu spēks un izpildāmība, tādējādi sabiedrības ieguvums ir liels, jo tā var daudz ērtāk saviem dokumentiem piešķirt publisku ticamību un likumību, sabiedrība iegūt uzticību un zina, ka valsts vara darbojas tiesiski, taču indivīda zaudējums nav tik liels, jo, procentuāli, pavisam niecīgs skaits ārvalstnieku vēlētos un praktiski spētu strādāt par notāriem Latvijā, tādējādi tas būtu samērīgi.

Raugoties no tāda skatpunkta, kad ārvalstu pilsoņi arī tiešām praktiski vēlētos kļūt par notāriem Latvijā, ir salīdzinoši ļoti reta situācija, jo ir jāievēro visi pārējie stingri reglamentētie nosacījumi, lai kļūtu par zvērinātu notāru, kā arī jāiztur pārbaudījumi. Jāatzīst, ka ārvalsts pilsonim tas ir ļoti sarežģīti, jo jāpārzina gan Latvijas Republikas tiesiskais regulējums, gan latviešu valoda. Notāru skaits arī tiek konkrētinoteikts, un tas, ka kāds ārvalsts pilsonis būtu tik kompetents, gan valodas prasmēs, gan likumu pārzināšanā, ir gandrīz neiespējami.

3.2. EST argumenti par pilsonības prasību notāriem Eiropas Savienības dalībvalstīs

Iepazīstoties ar EST 2011. gada 24. maija spriedumiem par valsts pienākumu neizpildi saistībā ar pilsonības prasību notāriem Beļģijā, Francijā, Luksemburgā, Austrijā, Grieķijā un Vācijā, kur visos spriedumos EST secina, ka notāru darbības nav dalība valsts varas īstenošanā LESD 51. panta pirmās daļas izpratnē un prasītais pilsonības nosacījums rada LESD 49. pantā aizliegtu diskrimināciju pilsonības dēļ, būtu jāiztīrā šajos spriedumos izvirzītie argumenti un to pamatotība, vienlaicīgi, attiecinot tos uz situāciju Latvijā un iespējamo EST vērtējumu attiecībā uz Latviju.

Lai varētu vērsties EST, Eiropas Komisijai ir jāveic pirmstiesas procedūra, kuras ietvaros tai jāsniedz savs viedoklis un jālūdz paskaidrojumi no dalībvalstīm. Tie ir obligāti priekšnosacījumi saskaņā ar LESD 258. pantu, kurš nosaka, ka, ja Komisija uzskata, ka dalībvalsts nav izpildījusi kādu Līgumos paredzētu pienākumu, tā sniedz argumentētu atzinumu par attiecīgo jautājumu, vispirms dodot attiecīgai valstij iespēju sniegt savus

paskaidrojumus. Un, ja attiecīgā valsts Komisijas noteiktajā termiņā neizpilda šā atzinuma prasības, Komisija var griezties Eiropas Savienības Tiesā.⁶⁵ Attiecībā uz visām iepriekšminētajām valstīm, pirmstiesas procedūra tika veikta vienādi, proti, Komisija saņēma sūdzību par pilsonības nosacījumu notāriem, kā rezultātā sūtīja dalībvalstīm brīdinājuma vēstuli, uz ko visas dalībvalstis arī atbildēja, noraidot savu pienākumu neizpildi, kā rezultātā Komisija nosūtīja papildu brīdinājuma vēstuli, uz ko dalībvalstis tāpat atbildēja. Nebūdama pārliecināta par dalībvalstu argumentiem, Eiropas Komisija nosūtīja argumentētu atzinumu, uz ko dalībvalstis atbildēja, izklāstot iemeslus, kādēļ Komisijas nostāju uzskata par nepamatotu. Tā visa rezultātā, Komisija nolēma celt prasību EST.

Savā prasības pieteikumā attiecībā uz visām iepriekš minētajām valstīm Eiropas Komisija lūdz EST atzīt, ka iecelšanu notāra amatā, pakārtojot pilsonības nosacījumam, dalībvalstis nav izpildījušas LESD 49. pantā un 51. panta pirmajā daļā noteiktos pienākumus.⁶⁶ Attiecībā uz vairākumu valstu tiek prasīta atbildība arī par Direktīvas 89/48/EEK par vispārēju sistēmu tādu augstākās izglītības diplomu atzīšanai, ko piešķir par vismaz trīs gadu profesionālo izglītību netransponēšanu savās tiesībās attiecībā uz notāru darbu, taču šī pētījuma ietvaros tas netiks vērtēts, jo pētījuma galvenais jautājums ir pilsonības prasība notāriem.

EST, sākot vērtējumu, pievēršas vispārējai notāru profesijas regulējuma katrā valstī un to darbību un funkciju noskaidrošanai. Rezumējot visus spriedumus, ir redzamas ļoti daudz kopīgas iezīmes notāru funkcijās un profesijā kā tādā. Visās atbildētājās valstīs notāri darbojas kā brīvās profesijas pārstāvji, kuru darbību regulē kopējs Notariāta likums. Visās minētajās valstīs notārs darbojas noteiktas teritorijas ietvaros, to skaitu un atalgojumu nosaka valsts, ar atsevišķiem nenožīmīgiem izņēmumiem. Notārus amatā ieceļ valsts amatpersonas, kā, piemēram, dažās no valstīm - tieslietu ministrs. Ikvienai personai ir tiesības brīvi izvēlēties, pie kura no notāriem tā dodas, tādējādi tas tiek dēvēts par valsts

⁶⁵ Līgums par Eiropas Savienības darbību. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

⁶⁶ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedumi lietās: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08>, C-50/08 European Commission v French Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-50/08>, C-51/08 European Commission v Grand Duchy of Luxembourg. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-51/08>, C-53/08 European Commission v Republic of Austria. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-53/08>, C-54/08 European Commission v Federal Republic of Germany. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-54/08>, C-61/08 European Commission v Hellenic Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-61/08> [aplūkoti 2014.gada 1.maijā], spriedumu 1.punkts.

varas īstenošanas neraksturīgiem konkurences apstākļiem.⁶⁷ Lai gan EST uzsver uz to, ka notāri darbojas konkurences apstākļos, tas nav nozīmīgs arguments, jo konkurence nevar izpausties ne cenu ziņā, jo visus izcenojumus nosaka valsts, visiem notāriem vienādus, kā arī visi notāri ir pakļauti vieniem likumiem, tādējādi veic vienu un to pašu darbu vienādi. EST liek akcentu uz profesionalitātes un kompetences konkurenci, taču, pēc autores domām, arī tas ir apšaubāmi, jo likumi, uz kuriem pamatojas notāri, ir vieni, kurus notāri pārzina, citādi viņi nevarētu strādāt par notāriem, jo tiem paredzētas īpašas pārbaudes pirms iecelšanas notāru amatā, kas norāda uz to, ka visiem notāriem ir jābūt vienlīdz kompetentiem.

EST arī konstatē, ka visās tiesvedībā iesaistītajās valstīs notāru pamata darbība ir apliecināt aktus. Apliecinātajiem aktiem ir pierādījumu spēks valsts tiesās un tie ir izpildāmi visā valsts teritorijā. Šīs kopīgās pazīmes ir atrodamas visās atbildētāju valstu tiesībās, kā tas ir arī Latvijā. Papildus pamatfunkcijai notāri veic vēl virkni darbību, kuras, pēc dalībvalstu domām, arī ir darbība valsts varas ietvaros. Šīs citas darbības, piemēram, Francijā ir nodokļu iekasēšanas uzdevumi, juridiskā konsultēšana un palīdzība, obligāta prasība pēc notariālā akta formā noslēgtiem dāvinājuma, laulību līgumiem, hipotēku nostiprināšana, cerības pirkumi. Francijas arguments, lai pierādītu notāru piederību valsts varai, ir arī to īpašais statuss, kas izriet no notāru iecelšanas, svinīgā zvēresta un amatu nesavienojamības.⁶⁸

Piemēram, Beļģijā notāri papildus apliecināšanai veic arī noteiktas darbības apzīmogošanas un zīmogu noņemšanas jomā, mantojuma, kopīpašuma vai nedalāmas mantas inventāra saraksta sastādīšanā, nekustamas mantas pārdošanas darījumu veikšanā, darbības mantas sadales lietās saskaņā ar tiesas spriedumu, nekustamā īpašuma apķīlāšanu piedziņai, dāvinājumu, testamentu, kā arī laulības un reģistrētās kopdzīves līgumu apliecināšana, kas ir obligāta forma šiem līgumiem, darbība sabiedrību tiesību un biedrību tiesību jomā.⁶⁹

Austrijas Republikā papildus pamatfunkcijai notāri vēl sagatavo privāti taisītus aktus, kā arī pārstāv dalībniekus tiesību normās noteiktās procedūrās, veic noteiktus uzdevumus mantošanas tiesību jomā, mantojumu nokārtošanai, kā, piemēram, nāves

⁶⁷ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā :C-54/08 European Commission v Federal Republic of Germany, 110.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-54/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁶⁸ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-50/08 European Commission v French Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-50/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁶⁹ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

konstatēšana, mantojumainventāra sastādīšana, mantinieku noskaidrošana un viņu paziņojumu par mantojuma pieņemšanu saņemšana, kā arī mantojuma saglabāšanas un aizsardzības pasākumu veikšana. Arī Austrija uzsver notāra īpašo statusu, kas norāda uz tā piederību valsts varai.⁷⁰

Grieķijas Republikā notāri veic arī saistību piespiedu izpildi, tai skaitā mantu pārdošanu izolē, darbojas sabiedrību tiesību jomā, taisa līgumus, kam ir obligāta notariālā forma, to starpā ir lietu tiesību uz nekustamu mantu radīšana un nodošana, iesaistīšanās vekseļu vai čeku neatzīšanas vai neapmaksāšanas gadījumā. Grieķijā notāri arī tiek uzskatīti par esošiem īpašā statusā, to iecelšanas, zvēresta, un tiesiskā regulējuma dēļ.⁷¹

Piemēram, Luksemburgā, papildus apliecināšanai, notāri veic arī noteiktas darbības saistībā ar nekustamā īpašuma apķīlāšanu, apzīmogošanu un zīmogu noņemšanu, tie ir atbildīgi par inventāra saraksta sastādīšanu pēc personas lūguma, veic nekustamās mantas pārdošanu noteiktos darījumos, kā arī darbojas mantas sadales lietās un veic nodevu iekasēšanas uzdevumus.⁷²

Visbeidzot, Vācijā notāri vēl apliecina akciju sabiedrību statūtus, sabiedrību pilnsapulču lēmumus, veic piespiedu izpildi, ievērojot zināmus nosacījumus un, kas ir netipiski, tieši Bavārijas federālajā zemē to kompetencē ir apliecināt aktus, ar kuriem tiek reģistrētas partnerattiecības starp viena dzimuma personām. Vācijas Federatīvā Republikā, tāpat kā iepriekšminētās valstīs, uzsver notāru īpašo statusu, kā rezultātā tie ir pielīdzināti valsts amatpersonām.⁷³ Lai gan dalībvalstu argumenti un centieni pārliecināt EST par visu šo funkciju publiskumu un piederību valsts varas funkcijām, EST nelokāmi argumentē par labu Eiropas Komisijai un secinājumam, ka funkcijas neatbilst valsts varas veiktajām funkcijām.

Izpētot spriedumus, var secināt, ka tie ir ļoti līdzīgi, varētu pat teikt, ka daudzos punktos pilnīgi identi, kas ļauj runāt par spriedumiem kopumā. Tomēr arī šis aspekts liek aizdomāties par EST sprieduma pilnīgumu un korektumu, jo, kā jau pati EST atzīst, LESD 51. panta pirmās daļas piemērošanai nepieciešamās īpašības jāvērtē atsevišķi attiecībā uz katru dalībvalsti, ievērojot šīs profesijas organizēšanai un veikšanai piemērojamās valsts

⁷⁰ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-53/08 European Commission v Republic of Austria. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-53/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁷¹ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-61/08 European Commission v Hellenic Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-61/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁷² Eiropas Savienības tiesas sprieduma lietā: C-51/08 European Commission v Grand Duchy of Luxembourg. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-51/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁷³ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-54/08 European Commission v Federal Republic of Germany. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-54/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

tiesību normas.⁷⁴ Taču no spriedumiem ir redzams, ka EST ir vērtējusi visas valstis kopsakarā, pavisam nedaudz iedziļinoties to atšķirīgajās funkcijās. Protams, ir saprotams, ka notāru pamatfunkcija un lietas būtība ir vienāda visās lietās, tomēr liekas, ka EST būtu bijis jāiedziļinās un jāizpēta katra valsts atsevišķi daudz dziļāk un pilnīgāk, taisot katrai valstij savu spriedumu, nevis pārņemot lielāko daļu argumentu punktu no viena sprieduma uz citu. Iespējams, EST to ir darījusi un autore kļūdās savos apgalvojumos, taču no spriedumiem un vērtējuma tas tā neizriet.

EST savus argumentus sāk ar jau lietā *Reyners* izdarītajiem secinājumiem, ka LESD 49. pants ir viena no Savienības pamatnormām, kas vecina ekonomisko un sociālo mijiedarbību Eiropas Savienības teritorijā pašnodarbinātības jomā. EST apgalvo, ka, lai izdarītu secinājumus, ir nepieciešams „izpētīt valsts varas īstenošanas jēdziena tvērumu EKL 45. panta pirmās daļas [LESD 51. panta pirmās daļas] izpratnē un pēc tam jāpārbauda, vai šim jēdzienam atbilst Beļģijas [un visu pārējo atbildētāju valstu – aut.piebilde] tiesību sistēmā notāriem uzticētās darbības”⁷⁵. Runājot par valsts varas īstenošanas jēdzienu, EST argumentē, pamatojoties uz judikatūru, ka LESD 51. panta pirmajā daļā ir paredzēta atkāpe no pamatnoteikuma par brīvību veikt uzņēmējdarbību un tā ir jāinterpretē tā, lai tā būtu piemērojama tikai galējas nepieciešamības gadījumā to interešu aizsardzībai, ko šī tiesību norma ļauj aizstāvēt dalībvalstīm. Kā arī tiek uzsvērts, ka LESD 51. panta pirmajā daļā paredzētā atkāpe ir piemērojama tikai darbībām, kuras pašas par sevi ir tieša un konkrēta dalība valsts varas īstenošanā, no tās ir izslēgtas noteiktas valsts varas īstenošanu papildinošas vai sagatavojošas darbības vai noteiktas darbības, kuru īstenošana, lai arī ietver institucionālu saziņu ar pārvaldes iestādēm vai tiesām, minēto iestāžu rīcības brīvību un lemšanas tiesības neskar, vai noteiktas darbības, kas neietver lemšanas tiesību, piespiešanas tiesību vai arī piespiedu pasākumu veikšanas tiesību izmantošanu.⁷⁶

Autores uzmanību pievērša EST secinājums par to, ka minētais pants ir piemērojams darbībām, kas ir tieša un konkrēta dalība valsts varas īstenošanā, ko EST arī atkārti visa sprieduma garumā, taču, aplūkojot LESD 51. pantu, tur ir teikts, ka attiecībā uz konkrētām dalībvalstīm šo nodaļu nepiemēro tādās darbības jomās, kas attiecīgās valstīs kaut netieši

⁷⁴ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1974.gada 21.jūnija spriedums lietā: C-2/74 *JeanReyners v. Belgianstate*, 49.punkts. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?isOldUri=true&uri=CELEX:61974CJ0002> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

⁷⁵ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 *European Commission v KingdomofBelgium*, 82.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁷⁶ Turpat 83.-86.punkts.

ir saistītas ar valsts varas īstenošanu.⁷⁷ Lai gan EST ir pateikusi, ka minēto pantu ir jāinterpretē šauri, tomēr tajā minēta netieša saistība ar valsts varas īstenošanu, bet EST judikatūrā uzsver tikai tiešu un konkrētu dalību, kas pēc autores domām ir pilnīgi pretēja līguma panta izpratne, kādu nevar ielasīt Līguma tekstā. Pieņemot, ka EST interpretācija ir pareiza, jo EST ir tā, kurai ir tiesības noteikt pareizu un vienveidīgu Savienības tiesību interpretāciju, kā arī tā nodrošina tiesiskumu ES tiesību aktu interpretēšanā un piemērošanā⁷⁸, turpinājumā tiek pārbaudīts, vai konkrēto valstu tiesību sistēmā notāriem uzticētās darbības ir tieša un konkrēta dalība valsts varas īstenošanā, ko noskaidrojot, ir jāņem vērā notāru veikto darbību raksturs.

Neviena neapstrīdēts ir arguments, ka notāru pamatdarbība ir taisīt apliecinātus aktus. Šāds akts visās atbildētājās valstīs ir apveltīts ar pilnīgu pierādījuma spēku un esot izpildāms. EST argumentē, ka notārs tikai apliecina to, ko viņam iesniedz privātpersonas, un viņam ir nepieciešama dalībnieku piekrišana un gribas sakritība. Notārs nedrīkst vienpusēji grozīt vienošanos, kuru tam lūgts apliecināt, iepriekš nesaņemot dalībnieku piekrišanu. No tā EST secina, ka apliecināšanas darbība nav dalība valsts varas īstenošanā LESD 51. panta pirmās daļas izpratnē. Tiek noliegti argumenti par to, ka dažiem līgumiem ir obligāta notariālā forma, kā arī to, ka notārs var atteikties apliecināt aktus, kas neatbilst likuma prasībām. Par nepamatotu tiek atzīts arī dalībvalstu izvirzītais arguments, ka notārs pārbaudi veic vispārēju interešu mērķim, proti, garantēt privātpersonu starpā noslēgto aktu likumību un tiesisko drošību.⁷⁹

EST viedoklis ir autoritatīvs Savienības tiesību interpretācijā, tomēr nevar piekrist šiem EST izvirzītajiem argumentiem, betjāpiekrīt dalībvalstīm. Ir nepieciešami papildus paskaidrojumi, kas nav atspoguļoti spriedumos, proti, notāra apliecināšanas funkcija, lai arī ir pakļauta pušu gribai, tā ir arī pakļauta likuma prasībām, kas var neatbilst pušu gribai, un tādā situācijā dalībnieki nevarēs veikt nekādas darbības, kas nav saskaņā ar likumu. Šajā situācijā ir iespējams salīdzināt ar citām valsts iestādēm, kas pilda valsts varas funkcijas un kurās strādā valsts amatpersonas, kā, piemēram, ar vienu no galvenajām varām – likumdevēju. Šo salīdzināšanu autore domā tā, ka jebkurā iestādē izdotie lēmumi, rīkojumi un akti ir, vairumā gadījumu, saistībā ar personu gribu, jo tie lūdz iestādes izsniegt kādas izziņas, izmaksāt pabalstus, lūdz pēc palīdzības un tamlīdzīgi. Arī

⁷⁷ Līgums par Eiropas Savienības darbību 51.pants. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

⁷⁸ Harbačēviča S., Eiropas Kopienu tiesa un jaunās dalībvalstis. Grām.: Eiropas Savienība un tiesiska valsts: Latvijas pieredze. Rīga: Rīgas juridiskā augstskola, 2008, 95.lpp.

⁷⁹ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium, 89.-98.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

pati likumdevējvara, kas, piemēram, Latvijā ir Saeima, darbojas personu interesēs, kā tas tiek apgalvots demokrātiskā sabiedrībā. Tādējādi šis arguments par personu gribu un interesēm šķiet līdz galam neatbilstošs, tādējādi var secināt, ka apliecināšanas funkcija ir dalība valsts varas īstenošanā, jo notārs padara aktus tiesiskus un publiski drošus. Ikvienu personu tādējādi var uzticēties, ka tas atbildīs likuma prasībām, jo to ir apliecinājusi valsts varai piederīga persona. EST arguments par to, ka šo pašu drošumu var garantēt arī citas valsts pilsonis, liek izvirzīt pretargumentu, ka tādējādi jau arī citas valsts pilsonis varētu darboties citās valsts pārvaldes iestādēs, jo viņš ir tāda pati persona kā mūsu valsts iedzīvotāji un spēj izdarīt visu atbilstoši likuma prasībām. Taču tas tā nav, jo valstis vēlas aizsargāt savu suverenitāti un drošību, tādēļ jau ir paredzēti noteikumi par dalību valsts varas funkciju izpildē.

EST tālāk argumentē par notariālajiem aktiem piemītošo pierādījuma spēku un izpildāmību, kur apgalvo, ka ar to vien, ka kāda konkrēta darbība ietver ar šādām sekām apveltītu aktu taisīšanu, nevar būt pietiekami, lai šo darbību uzskatītu par tiešu un konkrētu dalību valsts varas īstenošanā.⁸⁰ EST saka, ka likumā kādam konkrētam aktam piešķirtais pierādījuma spēks tieši neietekmē to, vai ar šā akta sastādīšanu saistītā darbība pati par sevi ir tieša un konkrēta dalība valsts varas īstenošanā. Savukārt par aktu izpildāmību EST norāda vienīgi to, ka arī tā ir tikai personu griba apveltīt aktu ar šādu vienošanos par izpildāmību, vai nē.⁸¹ Arī šiem argumentiem nevar piekrist, jo, pierādījumu spēks valsts tiesās, jau vien norāda uz to, ka šāds akts ir kas vairāk kā parasta vienošanās starp personām. Caur notāru darbībām tas tiek apveltīts ar ticamību, tādējādi valsts tiesas to var pieņemt kā pierādītu un drošu, jo to ir apliecinājis valsts varas funkciju ietvaros – notārs.

Katrā spriedumā EST nedaudz ir vērtējusi arī pārējās notāru funkcijas, kas, kaut arī minimāli, tomēr katrā dalībvalstī ir nedaudz atšķirīgas, tādēļ autore pievērsīsies Latvijas notariāta funkcijām, salīdzinot ar tiesas spriedumos izvērtētajām funkcijām, lai varētu spriest tieši par notāru funkciju atbilstību valsts varas funkcijām Latvijā.

Saskaņā ar Notariāta likumu notāram ir pienākums taisīt notariālos aktus un apliecinājumus, kas ir jau iepriekš iztirzātā pamatdarbība, kas ir tāda pati, kā visās atbildētājās valstīs, ko EST neuzskata par dalību valsts varas funkciju izpildē. Vēl Latvijā notāru pienākumos ietilpst pieņemt glabājumā naudu un saistības priekšmetus. Šī funkcija sākotnēji šķiet pielīdzināma valsts varas funkcijai, jo persona nodod notāram glabājumā

⁸⁰ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium, 99.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁸¹ Turpat. 100.–103.punkts.

vērtīgas lietas, tādējādi uzticoties, ka tās tiks pienācīgi glabātas, taču saskaņā ar Notariāta likumu valsts neatbild par notāru darbību, kas saistīta ar viņam uzticēto naudu un vērtspapīriem, kas tādējādi norāda, ka šī funkcija nebūs dalība valsts varā.

Vēl viena no notāru funkcijām ir vest mantojuma lietas, ko EST spriedumos arī nav atzinusi par darbību valsts varas funkciju izpildē, pamatojot to tā, ka tas tiek darīts tiesas uzraudzībā un ar jebkādiem iebildumiem personas var vērsties tiesā, lai atrisinātu strīdu, tādējādi saucot to tikai par tiesu varas funkciju palīgfunkciju. Latvijas Notariāta likumā notāram noteikta arī funkcija sastādīt mantas dalīšanas projektus likumā paredzētajos gadījumos, ko arī EST neatzīst par dalību valsts varā, jo arī tas tiek darīts tiesas uzraudzībā, un tikai kā sagatavošanas funkcija. Latvijas notāriem funkciju sarakstā ir arī vest laulības šķiršanas lietas, kas nav sastopams nevienā no atbildētājām valstīm, kas varētu būt labs arguments pie visām notāru funkcijām, jo laulības šķiršana ir lieta, ko dara valsts vara, tādējādi šī funkcija būtu piemērojama dalībai valsts varā.

Saskaņā ar Notariāta likuma 66. pantu zvērinātam notāram ir atļauts arī gādāt par tiesību un tiesību nodrošinājumu nostiprināšanu zemesgrāmatās, kā arī tiesību, tiesību nodrošinājumu vai ziņu ierakstīšanu nekustamā īpašuma valsts kadastrā un Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros, gādāt no valsts, pašvaldības un privātām iestādēm, kā arī no amatpersonām un privātām personām atļaujas, apliecības un citus dokumentus, kas vajadzīgi notariāli taisāmo un apliecināmo aktu noslēgšanai vai nostiprināšanai, kā arī sastādīt aktu, līgumu un citu ar zvērināta notāra darbību saistītu dokumentu projektus, kā arī izgatavot norakstus un tulkojumus un sniegt juridisko palīdzību. Šajās nosauktajās funkcijās ir redzams, ka notārs ir cieši saistīts ar valsts varu, jo, sadarbojoties ar valsts iestādēm, ved savu darbību, kas ir ļoti nozīmīgs arguments un EST tas būtu jāņem vērā. Šo funkciju izpildē notārs arī iegūst ziņas, kuras jebkurš tāpat nevar un nedrīkst iegūt, tādējādi notāram ir jābūt šim īpašajam statusam, lai šādas ziņas iegūtu.

Visas nosauktās funkcijas, kas ir Latvijas notāru pienākumos un ko ir izvērtējusi EST, nav atzītas par darbību valsts varas īstenošanā, tādējādi padarot sarežģītāku Latvijas Republikas nostāju, liekot meklēt vēl papildus argumentus, ko EST varētu atzīt par pamatotiem.

3.3. Eiropas Komisijas argumenti un LR Tieslietu ministrijas viedoklis pilsonības prasības notāriem lietās

Šajā apakšnodaļā tiks aplūkoti Eiropas Komisijas argumenti, kurus var redzēt iepriekš minētajos 2011. gada EST spriedumos, saistībā ar pilsonības prasību notāriem, argumenti no šiem spriedumiem, ko ir atbalstījusi Latvijas Republika, kā arī Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas nostāja, kura tika izklāstīta intervijā. Tā kā prasība pret Latvijas Republiku ir tiesvedības stadijā, Tieslietu ministrija nevarēja sniegt sīku informācijas izklāstu, tikai vienīgi savu vispārējo nostāju, jo šī ir ierobežotas pieejamības informācija. Kad prasība pret Latvijas Republiku būs izskatīta un būs pieejams spriedums, tad varētu tikt veikta vēl papildus izpēte un sprieduma analīze, aplūkojot EST sniegtos argumentus, taču to nebūs iespējas veikt šī darba ietvaros.

Komisija savā pieteikumā atzīt valsts pienākumu neizpildi uzmanību ir vērsusi galvenokārt uz kādu konkrētu notāru statusa jautājumu, proti, noteikumu par pilsonību.⁸² Eiropas Komisija lūdz EST atzīt, ka dalībvalstis nav izpildījušas LESD 49. pantu un 51. panta pirmo daļu, iecelšanu notāra amatā pakārtojot pilsonības nosacījumam.⁸³ Komisija norāda uz to, ka citās dalībvalstīs nav šāda nosacījuma un dažas no tām, kur šāds nosacījums ir bijis, ir atsacījušās no tā.

Komisijas galvenie argumenti ir tādi, ka tā uzskata LESD 49. pantu par vienu no Savienības tiesību pamatnormām, kas nodrošina brīvu pašnodarbināto kustību Eiropas Savienībā, un apgalvo, ka LESD 51. panta pirmā daļa ir jāinterpretē autonomi un vienveidīgi (atsaucoties uz lietu C-147/86 Komisija/Grieķija) un pēc iespējas šauri (lieta Reyners 2/74). Komisija uzskata, ka LESD 51. panta pirmajā daļā paredzētais izņēmums ir attiecināms tikai uz darbībām, kuras pašas par sevi ir tieša un konkrēta dalība valsts varas īstenošanā, savukārt valsts varas īstenošanas jēdziens nozīmē, ka tiek izmantotas tādas

⁸² Ģenerālvokāta P.K. Viljalona (P.C. Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 123.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lit&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁸³ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedumi lietās: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08>, C-50/08 European Commission v French Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-50/08>, C-51/08 European Commission v Grand Duchy of Luxembourg. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-51/08>, C-53/08 European Commission v Republic of Austria. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-53/08>, C-54/08 European Commission v Federal Republic of Germany. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-54/08>, C-61/08 European Commission v Hellenic Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-61/08> [aplūkoti 2014.gada 1.maijā], spriedumu 1.punkts.

lēmumu pieņemšanas pilnvaras, kuras ir plašākas par vispārīgajās tiesībās paredzētajām un kuras izpaužas kā spēja rīkoties neatkarīgi no citu subjektu gribas vai pat pret šo gribu. Komisija piemin EST judikatūru, kur teikts, ka valsts vara izpaužas piespiešanas tiesību izmantošanā.⁸⁴ Šiem argumentiem nevar pilnīgi piekrist, jo, piemēram, pašā LESD 51. panta pirmajā daļā ir teikts, ka zem tā pakļaujas kaut vai tikai netieša dalība valsts varas īstenošanā, kā arī argumentā par valsts varas piespiešanas tiesībām, skatot notāru darbu, ir redzams, ka viņu darbības ir atvasinājums piespiešanas tiesībām, jo notariālie akti ar savu publisko ticamību un izpildāmību, uzliek pienākumu pārējiem tiesību subjektiem, kas norāda uz sava veida piespiešanas tiesību.

Pēc Komisijas domām, darbības, ar kurām notiek dalība valsts varas īstenošanā, esot jānošķir no vispārējās interesēs veiktajām. Komisija uzskata, ka LESD 51. panta pirmās daļas piemērošanas jomā neietilpst darbības, ar kurām tiek palīdzēts valsts varas darbībai vai tā tiek atbalstīta, kā arī atgādina, ka LESD 51. panta pirmā daļa attiecas uz noteiktām darbībām, nevis visu amatu kopumā, ja vien attiecīgās darbības nav nodalāmas no amatā veikto darbību kopuma.⁸⁵ Arguments par to, ka palīdzība valsts varai neietilpst LESD 51. panta pirmās daļas tvērumā ir apšaubāms, jo tas būtu sarežģīti nodalīt palīdzību no valsts varas funkciju izpildes. Liela daļa valsts pārvaldes iestādes pilda funkcijas, lai palīdzētu valsts varai, kā arī tas, ka notāru apliecinātie akti rada publisku ticamību un ir it kā preventīva funkcija, lai cilvēkiem nerastos strīdi, un tiem nebūtu jāvēršas tiesā. To nevar viennozīmīgi iedalīt pie palīdzības valsts varai, kā to apgalvo Eiropas Komisija, jo pamatā, ar aktu publiskās ticamības spēka apveltīšanu, notāri veic valsts varas funkciju, jo personas var gan vērsties, gan nevērsties tiesā. Tādējādi, tas ir kā patstāvīgs institūts, valsts varas funkcija.

Visus šos iepriekš aplūkotos argumentus Komisija izklāsta visos 2011. gada EST spriedumos. Tā kā katrā valstī notāru funkcijas arī mazliet atšķiras, tad jāaplūko arī konkrētas notāru funkcijas un Komisijas argumenti par šīm funkcijām. Lai iekļautos pētāmā temata ietvaros, tiks aplūkotas vienīgi tās notāru funkcijas, kuras pilda Latvijas notāri, lai labāk varētu vērtēt tieši situāciju Latvijā.

Vērtējot atsevišķas notāru darba funkcijas, Komisija apgalvo, ka, piemēram, apliecinot aktus, notārs vienīgi konsultē to dalībniekus, apliecina viņu gribu un apvelta šo gribu ar tiesiskām sekām. Veicot apliecināšanu, notāram neesot lēmumu pieņemšanas

⁸⁴ Eiropas Savienības (bij.Kopienas) tiesas 1998.gada 29.oktobra spriedums lietā: C-114/97 Commission of the European Communities v Kingdom of Spain. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61997CJ0114&from=EN> [aplūkots 2014.gada 5.maijā]

⁸⁵ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium, 43.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]. Šāds skaidrojums ir arī visos pārējos 2011.gada 24.maija spriedumos, kas minēti iepriekš.

tiesību, tādējādi ar to tiekot vienīgi apstiprināta dalībnieku iepriekšēja vienošanās. Komisija apgalvo, ka nozīmes neesot arī tam, ka notārs, sastādot aktus, uzņemas atbildību par to, jo tā esot vairumā brīvo profesiju, piemēram, advokātiem, ārstiem.⁸⁶ Šādam Eiropas Komisijas argumentam no vienas puses varētu piekrist, jo notārs tik tiešām apliecina to, ko konkrētas personas vēlās, taču no otras puses tam nevarētu piekrist, jo notārs veic likumības pārbaudi, un tikai tad apliecina aktu, tādējādi padarot to publiski ticamu. No tāda viedokļa raugoties, notāri pieņem lēmumu par to, vai apliecināt aktu, vai to nedarīt, raugoties no likuma viedokļa. Notāram ir tiesība aktu neapliecināt, ja tas neatbilst valsts tiesībām, tādējādi notārs pieņem lēmumu.

Komisijas pretarguments uz apgalvojumu par apliecināto aktu izpildāmību ir tāds, ka Komisija uzskata, ka atzīme par izpildāmību tiek izdarīta pirms izpildes *stricto sensu* un nav tās daļa, proti, ar izpildāmību notāriem netiek piešķirtas nekādas piespiešanas tiesības.⁸⁷ Lai arī tam var piekrist, tomēr liekas, ka nebūtu pareizi lūkoties tikai no piespiešanas tiesību viedokļa, jo to var salīdzināt, piemēram ar tiesas pirmās instances pārsūdzamiem spriedumiem, kuru izpildāmība ir atkarīga no pusēm, kuras var spriedumu pārsūdzēt. Ar notariālo aktu izpildāmību ir domāts tas, ka tos ir pienākums izpildīt uzreiz, bez jebkādas citas valsts iestādes rīkojuma vai lēmuma, kas norāda uz notāra izdoto aktu autoritatīvo statusu un to, ka šī funkcija acīmredzami ietilpst valsts varas īstenošanā.

Arī notāru darbības mantojuma, kopīpašuma vai nedalāmās mantas inventāra saraksta sastādīšanā Eiropas Komisija neuzskata par dalību valsts varā, jo šis notāra uzdevums tiekot veikts tiesas uzraudzībā, tādējādi, notāri paši patstāvīgi nepieņemot nekādus lēmumus.⁸⁸ Šajā gadījumā Komisijai ir taisnība, ja šīs darbības tiek veiktas tiesas uzraudzībā, kā tas ir arī, piemēram, Beļģijā. Taču situācija Latvijā šķiet nedaudz atšķirīga, jo notārs jebkuru funkciju izpildē darbojas patstāvīgi. Protams, notārs Latvijā ir tiešā apgabaltiesas uzraudzībā, kā tas ir noteikts Notariāta likuma 200. pantā, un saskaņā ar 201. pantu – jebkurā laikā apgabaltiesas sūtīts tiesnesis var pārbaudīt notāru darbu, taču savas funkcijas viņš pilda patstāvīgi, bez tiesas iejaukšanās un konkrētu uzdevumu došanas vairumā savu funkciju.

To arī apstiprina Notariāta likuma 5. un 5.¹ panti, kuros noteikts, ka notāri savā amata darbībā ir pakļauti vienīgi likumam un savus pienākumus pilda kā neatkarīgi, neitrāli fizisko un juridisko personu civilo tiesību un likumisko interešu nodrošinātāji, kā

⁸⁶ Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium, 46.punkts. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]. Šāds skaidrojums ir arī visos pārējos 2011.gada 24.maija spriedumos, kas minēti iepriekš.

⁸⁷ Turpat 47.punkts

⁸⁸ Turpat 48., 49.punkts.

arī, ka tiesām, prokuroriem, valsts un pašvaldību institūcijām un pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm ir jāgarantē notāru neatkarība savu pienākumu izpildē.⁸⁹ No tā izriet, ka notāri Latvijā ir apgabaltiesu uzraudzībā, taču šī uzraudzība neizpaužas kā kontrole un pakļautība, jo pat ar likumu ir noregulēts tas, ka notāri ir neatkarīgi savā darbībā, un pat tiesām ir jāgarantē šī neatkarība, notāru darbības vienīgi uzraugot, un iejaucoties tikai pārbaudot darbību likumību, neiejaucoties pašā funkciju veikšanā. No tā var secināt, ka šīs notāru darbības ir valsts varas funkciju īstenošana, ja arī praktiski tiesa neiejaucas notāru funkciju veikšanā, vienīgi vispārīgi uzraugot, kas ir pieļaujams, jo virkne valsts pārvaldes iestāžu ir kādas augstākas institūcijas pārraudzībā.

Eiropas Komisijas argumenti ir strikti un nevienu no funkcijām tā nepakļauj LESD 51. panta pirmās daļas piemērošanai un atbilstībai valsts varas funkciju izpildei. Skatot situāciju Latvijā, Eiropas Komisijai būtu jāizvērtē sīkāk notāru funkcijas Latvijā un jāņem vērā no jauna izvirzītie argumenti, kas nav bijuši iepriekšējās lietās EST.

3.4. Pilsonības prasība notāriem Latvijā kā Līguma par Eiropas Savienības darbību 51. panta izņēmums vai Eiropas Savienības tiesību neizpilde

Visas nodaļas garumā tika aplūkoti dažādi viedokļi un argumenti, kur daudzi ir pretrunīgi un, izvērtējot, jānonāk pie viena secinājuma, lai varētu atbildēt uz galveno darba jautājumu, vai Latvija nav izpildījusi tai ar Savienības tiesībām uzliktos pienākumus.

Lai konstatētu, ka notāru darbam un to izpildītajām funkcijām ir piemērojams LESD 51. panta pirmās daļas nosacījums, ir jākonstatē, ka šīs funkcijas atbilst valsts varas īstenošanai, kas ir pamats šī panta daļai. Un pēc tam ir jāizvērtē samērīgums, kas jau tika atzīts un izvērtēts iepriekšējās nodaļās. Tā kā tika secināts, ka samērīguma vērtēšana ir nepieciešama, un izvērtējumā noskaidrots, ka šāds ierobežojums ir samērīgs, raugoties no funkciju publiskuma un sabiedrības interesēm, tad atliek vienīgi noskaidrot, vai notāru veiktās funkcijas Latvijas Republikā ir dalība valsts varas īstenošanā, lai attiecībā uz notāriem tiktu piemērota LESD 51. panta pirmā daļa.

Sākumā, noskaidrojot, kas ir valsts vara, tiek konstatēts, ka vara (valsts) ir valsts iestāžu sistēmas spēja pakļaut sev, rīkoties un pārvaldīt visus tās jurisdikcijai pakļautos pilsoņus, iestādes un organizācijas, izdot visiem obligātus likumus un citus normatīvos

⁸⁹ Notariāta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

aktus un nodrošināt to izpildi.⁹⁰ Šis ir visai formāls un vispārīgs valsts varas formulējums, ko konkretizējot varētu teikt, ka valsts varas funkcijām atbilstu visas tās funkcijas, kuras pilda visas trīs nosacītās valsts varas, ko savos darbos un atziņās izteikuši filozofi un zinātnieki - Dž.Loks un Š.L.Monteskjē – likumdošanas, izpildvara un tiesu vara. Taču arī tas nav precīzi formulēts, jo nav skaidrs, kādas funkcijas ietilpst valsts varas funkcijās. Tādējādi, izejot no iepriekš noskaidrotā valsts varas funkciju skaidrojuma, var secināt, ka valsts varas funkcijas ir visas tās darbības, kas palīdz tiesiski darboties valstij tās sabiedrības labā un interesēs, un, kam vienlaikus piemīt augstāks spēks, lai varētu kontrolēt situāciju valstī.

Ģenerāladvokāts P.K.Viljalons savos secinājumos par lietām, kas saistītas ar pilsonības prasību notāriem, arī ir centies iztirzāt valsts varas jēdzienu, kas novedis pie tā, ka ģenerāladvokāts uzskata, ka valsts varas jēdziens ir relatīvs un tas pakļauts gradācijai, tas pamatojas uz tiesību sistēmu, kurā konkrētā vara darbojas un nav viennozīmīgi definējams. Taču savos pamatos par valsts varu varot uzskatīt to varu, ar kādu ir apveltīta valsts, izdodot normatīvos aktus un citus regulējumus, kā arī savu vienpersonisko varu un spēju paust gribu bez citu piekrišanas, vara, kurai bezierunu kārtībā pakļaujas visi valsts iedzīvotāji. Taču šie secinājumi ir tikai valsts varas pamatprincips, kurš ir relatīvs un to nedrīkst absolutizēt, tādējādi to tā nevar apgalvot viennozīmīgi⁹¹, jo arī valsts iedzīvotājiem paredzētas ir savas tiesības un spēja ietekmēt valsts varu un būt pašiem kā valsts varas nesējiem, jo demokrātiskā sabiedrībā suverēns ir tas, kas dod valstij varu. Valsts tikai darbojas savu iedzīvotāju interesēs, jo tie ir deleģējuši atsevišķas personas, kas pildīs valsts varas funkcijas, viņu deleģējumā.

Zinātniskajā literatūrā ir sastopami arī viennozīmīgi apgalvojumi, ka LESD 51. panta noteikumi pilnībā attiecas uz notāru darbu.⁹² Šādi viennozīmīgi argumenti noteikti nav bez pamata un sīkākas izpētes, kas liek apšaubīt argumentus pret šo apgalvojumu. Notāru dalību valsts varā līdz šim neviens nebija apšaubījis, un virknē valstu pastāvēja un vēl pastāv šāds pilsonības nosacījums. Kā jau aplūkots šī pētījuma sākumā, tas ir nācis jau no notariāta pirmsākumiem, tādējādi pētot šo problēmu, nav skaidrs, kāpēc Eiropas Komisijas, un tagad arī EST, argumenti ir pretēji šai nostājai.

Tā kā EST judikatūrā ir noteikusi, ka LESD 51. panta pirmās daļas piemērošanā ir jāskata atsevišķas funkcijas, nevis visa profesija kopumā, tad būtu jāaplūko Latvijas

⁹⁰ Aut.kolektīvs Krastiņa I. vad. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordic, 1998, 290.lpp.

⁹¹ Ģenerāladvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī, 87.-106.punkts. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]

⁹² Piemēram, Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības.Rīga: Eiropafakultātes Rīgas centrs, 2002, 243.lpp.

notāru funkcijas atsevišķi, izvērtējot, vai tās būs dalība valsts varas īstenošanā, proti, vai varēs piemērot LESD 51. panta pirmo daļu.

Pirmkārt, notārs taīsa notariālos aktus un apliecinājumus, kas ir notāra pamata funkcija. EST un Eiropas Komisija neatzīst, ka šī funkcija būtu dalība valsts varas īstenošanā, jo notārs tikai apstiprinot pušu gribu. Taču, kā jau tika iepriekš argumentēts, notārs, taisot šos aktus un apliecinot tos, pārbauda to atbilstību likumu prasībām un pieņem lēmumu par to, vai šādu aktu var apstiprināt, kā arī notārs padara aktus publiski ticamus, tādējādi personām nav jāveic citas formalitātes, lai dokumentus, piemēram, iesniegtu tiesai kā pierādījumus, sniegtu dažādās iestādēs to lēmumu pieņemšanai, uzrādītu citām personām, un daudzi citi gadījumi, kur personas rīkojas ar notariālajiem aktiem. Saskaņā ar valsts varas funkciju jēdzienu, šo darbību var uzskatīt par valsts varas funkciju, jo ar to aktiem tiek piešķirts augstāks spēks, kāds privāti taisītiem dokumentiem nepiemīt, kā arī fakts, ka visas pārējās iestādes pieņem šādus notariālos aktus, bez jebkādas pārbaudes, norāda uz to, ka šīs darbības palīdz tālāk rīkoties pārējiem valsts varas funkciju izpildītājiem. Tas balstās uz iepriekš izsecināto funkcijas jēdzienu, proti, šīs darbības nodrošina citu funkciju izpildi.

Otrkārt, notārs pieņem glabājumā naudu, saistības priekšmetus un vērtspapīrus. Šo funkciju EST un Eiropas Komisija nav sīki vērtējusi, jo tieši tāda funkcija nav atbildētāju valstu notāriem. Izvērtējot, var secināt, ka šī funkcija, jebkurā gadījumā, nebūs dalība valsts varas īstenošanā, jo, pieņemot glabājumā šīs lietas, valsts neuzņemas par to nekādu atbildību, kas norāda uz to, ka notārs šo funkciju veic privātā kārtā, un tam nav saistības ar valsts varu.

Treškārt, notārs ved mantojuma lietas, to skaitā, piemēram, likumā noteiktajos gadījumos sastāda mantas dalīšanas projektus, nolasa pēdējās gribas rīkojumus, taīsa testamentus, veic mantojuma apsardzību, izsludina mantojuma atklāšanos. Lai gan EST un Eiropas Komisija noliedz mantojuma lietu vešanu atbilstību valsts varas funkcijai visās atbildētājās dalībvalstīs, tad var minēt to, ka situācija Latvijā ir mazliet atšķirīga. Kā jau tas iepriekš tika konstatēts, atbildētājās valstīs, kur notārs ved mantojuma lietas, tas notiekot stingrā tiesas uzraudzībā, kur tiesa jebkurā laikā var pieprasīt sniegt informāciju par vedamo lietu. Taču Latvijā, jau pašā Notariāta likumā ir noteikts, ka, lai arī notāri ir apgabaltiesu uzraudzībā, tā garantē notāru patstāvību, proti, notāri visas savas darbības veic patstāvīgi, bez tiesas iejaukšanās. Piemēram, sastādot mantas dalīšanas projektus, tiesa notāru darbā neiejaucas, notārs visu veic patstāvīgi, tiesa pat neveic stingru uzraudzību. Apgabaltiesas uzraudzība izpaužas tādējādi, ka tā var pārbaudīt notāru veikto darbu pēc kāda laika posma, vai saņemot kādu sūdzību, taču tā stingri neuzrauga katru tā

apliecināto aktu vai vesto mantojuma lietu. Taču šī funkcija pēc būtības arī ir dalība valsts varas īstenošanā, jo personai, kas ved mantojuma lietu, ir jābūt apveltītām ar tādām īpašībām, kas spētu nodrošināt augstāku varu, piespiešanas tiesības un lēmumu pieņemšanu, jo notārs to visu realizē šīs funkcijas ietvaros.

Ceturtkārt, kas ir pats nozīmīgākais no argumentiem, jo šādu funkciju neveic notāri nevienā no atbildētājām dalībvalstīm, Latvijā notāri ved laulības šķiršanas lietas. Šādu funkciju veic arī tiesa, taču tādā gadījumā, ja starp pusēm ir strīds. Laulības šķiršana ir lieta, ko var šķirt tikai valsts vara, jo tā arī to ir reģistrējusi. Nebūtu pieļaujama situācija, ka to šķirtu persona, kas neskaitās piederīga valsts varai un neveic to valsts funkciju īstenošanas rezultātā. Tā kā šīs funkcijas ietvaros nav zināms EST viedoklis, tad, izvērtējot funkcijas būtību, var secināt, ka laulības šķiršanas lietu vešana ietilpst tiešā valsts varas funkciju izpildē.

Izejot no Latvijas Republikas tiesiskā regulējuma, ir secināms, ka vairums notāru funkcijas Latvijā ir dalība valsts varas īstenošanā. Uz to norāda gan normatīvais regulējums, gan tā izpēte, gan arī vēsture. Lai gan virkne funkciju ir līdzīgas ar jau minētajos EST spriedumos vērtētajām funkcijām, tomēr situācija Latvijā ir nedaudz atšķirīga vairākos aspektos, piemēram, kaut vai laulības šķiršanas lietu vešanā un mantojuma lietu vešanā, kas ir svarīgas notāru funkcijas. Lai gan EST neatzīst notāru pamatfunkciju – notariālo aktu apliecināšanu – par dalību valsts varā, tomēr sīki izanalizējot valsts varas jēdzienu un izvērtējot samērīgumu, ko EST nav darījusi, vai pat pieminējusi, ka tas nebūtu jādara, ir redzams, ka notāra darbības ir līdzīgas valsts varas veiktajām, un tā darbības nevar pielīdzināt darbībai privāttiesību jomā.

4. EIROPAS KOMISIJAS PRASĪBA PRET LATVIJU UN PROGNOZĒJAMĀS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS SPRIEDUMS

Kā jau iepriekš tika minēts, Eiropas Komisija ir nolēmusi vērsties EST pret Latvijas Republiku par Savienības tiesību neizpildi, pakārtojot iecelšanu notāra amatā pilsonības nosacījumam.

Pilsonības prasība notāriem Latvijā ir nepieciešama un pamatota. Eiropas Savienībai ir jārespektē katras dalībvalsts īpatnības tiesību sistēmā, un, cenšoties vienot Eiropas Savienības dalībvalstis un to tiesisko sistēmu, tirdzniecību un drošību, jāpieņem, ka katrai dalībvalstij vēsturiski var eksistēt kāda īpatnība, kas raksturo valsti, un, kas šajā valstī, tā ir pieņemts jau daudzu gadu garumā, protams, ja šādi nosacījumi nav pilnīgi pretrunā Eiropas Savienības būtībai un vispārējiem tiesību principiem. Lai gan Eiropas Savienība kā vienotu valstu kopībair vērtējama pozitīvi, tomēr, savā būtībā, katri valstij būtu jā saglabā sava identitāte, nācijas atšķirības un īpatnības, kas padara Eiropas Savienību tik krāšņu un bagātu ar tautām, valodām, kultūrām un vēsturisko mantojumu. Pilsonības prasība notāriem, arī no likumu viedokļa un dalībvalstu vairākuma prakses un to valdību izteiktajiem viedokļiem, liek saprast, ka Eiropas Savienība, iespējams, iejaucoties šajā jomā, ir kļūdījusies. Ir sastopama arī dažāda tiesību interpretācija, kas tik viennozīmīgi nenorāda uz to, ka notāru darbības neiekļaujas LESD 51. panta izņēmumā.

Apkopojot visus argumentus, var secināt, ka EST spriedums, visdrīzāk, varētu būt negatīvs Latvijas Republikai, proti, EST varētu atzīt Eiropas Komisijas prasību par Eiropas Savienības tiesību neizpildi, t.i., LESD 49. panta un 51. panta pirmās daļas pārkāpšanu, jo, salīdzinot ar iepriekš izpētītajiem EST spriedumiem, situācija Latvijā ir ļoti līdzīga kā šajās dalībvalstīs. Judikatūra varētu tikt mainīta vienīgi tādā situācijā, ja EST piekristu Latvijas Republikas atrastajiem argumentiem, kas atšķiras no iepriekšējos spriedumos esošajiem.

Latvijas Republika varētu aizstāvēt savu nostāju ar argumentiem par notāru funkcijām mantojuma lietu un laulības šķiršanas lietu vešanā, kas nav tādas pašas kā iepriekš aplūkotajās atbildētājās dalībvalstīs. Šo funkciju ietvaros ir saskatāma dalība valsts varas īstenošanā. Varētu arī tikt atgādināts par notāriāta vēsturi un tā izveidošanos, lai vēl vairāk pastiprinātu savus argumentus. Šādā situācijā EST noteikti norādītu uz to, ka LESD 51. panta pirmo daļu nevar attiecināt uz visu profesiju kopumā, ja tās funkcijas ir nodalāmas, proti, tikai uz tām funkcijām ir attiecināma LESD 51. panta pirmā daļa, kas ir dalība valsts varā. Taču runājot par notāra veikto darbu, funkcijas nav nodalāmas, jo tās ir

cieši saistītas, piemēram, var minēt testamenta sastādīšanu, kur notārs to taisa notariālā akta formā un, lai tas būtu publisks, notāram tas jāpieņem glabājumā. No tā var redzēt, ka notāra viena funkcija izriet no kādas citas funkcijas, un tā tas ir ne tikai šajā piemērā vien. Vēl var minēt piemēru, kad notārs ved laulības šķiršanas lietas, kur notāram ir jābūt kompetentam, lai noskaidrotu visus jautājumus, kas saistīti ar ģimenes tiesību jomu, pēc tam jātaisa notariālais akts, proti, laulības šķiršanas apliecība, bet pēc visa procesa vēl jāsniedz informācija par šķirto laulību piekritīgajai iestādei, lai izmainītu ziņas esošajos reģistros. Šīs funkcijas ir atšķirīgas, tomēr nenošķiramas.

Visu apkopojot, jāsecina, ka iecelšanu notāra amatam pakārtojot pilsonības nosacījumam, Latvijas Republika nav pārkāpusi LESD 49. pantu un 51. panta pirmo daļu, jo saskaņā ar izvērtējumu Latvijas notāru funkcijām piemīt īpašības, kas ir raksturīgas dalībai valsts varas funkciju īstenošanā, un tādējādi notāru profesija kopumā ir pakļaujama LESD 51. panta pirmās daļas noteikumiem. Savukārt, lai šādu šķērsli, proti, pilsonības nosacījumu, valsts varētu noteikt, ir jāizvērtē samērīgums. Samērīguma vērtējumā tika noskaidrots, ka šāds šķērslis ir samērīgs, ņemot vērā notāra profesiju, tās īpatnības un notāru veiktās funkcijas.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Uzņēmējdarbības brīvība ir Eiropas Savienības pamatbrīvība, kurai nevar likt šķēršļus, taču, pamatojoties uz individuālo valsts tiesību savdabību, tā var tikt ierobežota, taču, to ierobežojot, ir jāņem vērā tiesību normās un judikatūrā noteiktie attaisnošanas pamati un izņēmumi, kas var būt vienīgais pamatojums ierobežojumam.
2. Notāru darbs ir pakļauts regulējumam par uzņēmējdarbības brīvību, jo atbilst visiem tā kritērijiem: patstāvībai, peļņas gūšanai un tam ir stabils un ilglaicīgs pamats. Šī viena no Eiropas Savienības brīvībām tiek dēvēta par uzņēmējdarbības brīvību, taču attiecībā uz notāriem tā ir kā tieši pašnodarbināto personu brīvība izvērst savas darbības citā dalībvalstī, jo notāri darbojas kā pašnodarbinātie, viņi nevar nodibināt uzņēmumu un darboties tā ietvaros, jo to neatļauj likumi Latvijā.
3. Latvijas notāru funkcijas ir cieši saistītas ar dalību valsts varas īstenošanā un ir daļa no tās. Ir dažas atsevišķas, nenozīmīgas funkcijas, kuras neatbilst šādai darbībai, taču tās nav nodalāmas no visas profesijas kopuma, publiskās valsts varas funkcija nav atdalāma no pārējām, jo izriet viena no otras, kas nozīmē to, ka notāru darbs būtu jāvērtē kā profesija kopumā, ko diemžēl neatzīst Eiropas Komisija.
4. Valsts varas funkcija ir visas tās darbības, ar ko valsts nosaka kādus pienākumus un tiesības, kā arī garantē to izpildi un ievērošanu, taču ne tikai, jo, kā redzams no funkcijas jēdziena, tad tās būs visas darbības, kas ir nepieciešamas, lai valsts varētu pilnvērtīgi funkcionēt, proti, arī visas tādas darbības, kas valsts varu īsteno netieši. Principā, tās ir visas tās funkcijas, ko nepieciešams izpildīt kādai augstāk stāvošai varai, lai nodrošinātu kārtību un drošību tiesiskā valstī, kā iepriekš tika minēts, lai nodrošinātu tās darbību.
5. Dalībvalstis uzskata, ka samērīgums LESD 51. panta piemērošanā, nav jāizvērtē, jo tas jau esot kā izņēmums pats par sevi. Tomēr, izvērtējot visus argumentus, var secināt, ka samērīguma princips būtu jāizvērtē tāpēc, ka jebkurš šķērslis jeb ierobežojums, ko valsts liek ikvienai brīvībai, ir aizliegts, taču, saskaņā ar stingru izvērtējumu, tas var tikt atļauts. Šis izvērtējums ir samērīguma principa ietvaros un būtu attiecināms uz jebkuru šķērslī. Tas izriet arī no LESD un EST judikatūras, kur pie citām brīvībām ir izņēmuma panti, piemēram LESD 45. panta trešā daļa, 36.

- pants, kurus piemērojot arī EST praksē tika vērtēts samērīgums. Tādējādi, pēc analogijas, arī, piemērojot LESD 51. panta pirmo daļu, būtu jāizvērtē samērīgums.
6. Izvērtējot samērīguma kritērijus, proti, piemērotību, nepieciešamību, samērību, tika konstatēts, ka iecelšanu notāra amatā pakārtojot pilsonības nosacījumam, Latvijas Republika ir rīkojusies samērīgi un atbilstoši, lai sasniegtu leģitīmo mērķi.
 7. Lai gan EST ir pateikusi, ka LESD 51. panta pirmo daļu ir jāinterpretē šauri, tomēr tajā minēta netieša saistība ar valsts varas īstenošanu, bet EST judikatūrā uzsver tikai tiešu un konkrētu dalību, kas pēc autores domām ir pilnīgi pretēja līguma panta izpratne, kādu nevar ielasīt Līguma tekstā.
 8. Visas nosauktās funkcijas, kas ir Latvijas notāru pienākumos un ko ir izvērtējusi EST, nav atzītas par darbību valsts varas īstenošanā, tādējādi padarot sarežģītāku Latvijas Republikas nostāju.
 9. Eiropas Komisijas argumenti ir strikti un nevienu no funkcijām tā nepakļauj LESD 51. panta pirmās daļas piemērošanai un atbilstībai valsts varas funkciju izpildei. Skatot situāciju Latvijā, Eiropas Komisijai būtu jāizvērtē sīkāk notāru funkcijas Latvijā un jāņem vērā no jauna izvirzītie argumenti, kas nav bijuši iepriekšējās lietās EST.
 10. Notārs, taisot notariālos aktus un apliecinot tos, pārbauda to atbilstību likumu prasībām un pieņem lēmumu par to, vai šādu aktu var apstiprināt, kā arī padara aktus publiski ticamus, tādējādi personām nav jāveic citas formalitātes, lai dokumentus, piemēram, iesniegtu tiesai kā pierādījumus, sniegtu dažādās iestādēs to lēmumu pieņemšanai, uzrādītu citām personām, un daudzi citi gadījumi. Saskaņā ar valsts varas funkciju jēdzienu, šo darbību var uzskatīt par valsts varas funkciju, jo ar to aktiem tiek piešķirts augstāks spēks, kāds privāti taisītiem dokumentiem nepiemīt, šīs darbības palīdz tālāk rīkoties pārējiem valsts varas funkciju izpildītājiem.
 11. Vedot mantojuma lietas, notārs veic virkni publisku funkciju, taču EST apgalvo, ka šīs darbības ietvaros notāru uzrauga tiesas. Latvijā, jau pašā Notariāta likumā ir noteikts, ka, lai arī notāri ir apgabaltiesu uzraudzībā, tā garantē notāru patstāvību, proti, notāri visas savas darbības veic patstāvīgi, bez tiesas iejaukšanās. Piemēram, sastādot mantas dalīšanas projektus, tiesa notāru darbā neiejaucas. Apgabaltiesas uzraudzība izpaužas tādējādi, ka tā var pārbaudīt notāru veikto darbu pēc kāda laika posma, vai saņemot kādu sūdzību, taču tā stingri neuzrauga katru tā apliecināto aktu vai vesto mantojuma lietu. Šī funkcija pēc būtības ir dalība valsts varas īstenošanā, jo personai, kas ved mantojuma lietu, ir jābūt apveltītai ar tādām īpašībām, kas spētu

- nodrošināt augstāku varu, piespiešanas tiesības un lēmumu pieņemšanu, jo notārs to visu realizē šīs funkcijas ietvaros.
12. Latvijā notāri ved laulības šķiršanas lietas. Šādu funkciju veic arī tiesa, taču tādā gadījumā, ja starp pusēm ir strīds. Laulības šķiršana ir lieta, ko var šķirt tikai valsts vara, jo tā arī to ir reģistrējusi. Nebūtu pieļaujama situācija, ka to šķirtu persona, kas neskaitās piederīga valsts varai un neveic to valsts funkciju īstenošanas rezultātā.
 13. Lai gan EST neatzīst notāru pamatfunkciju – notariālo aktu apliecināšanu – par dalību valsts varā, tomēr sīki izanalizējot valsts varas jēdzienu un izvērtējot samērīgumu, ko EST nav darījusi, vai pat pieminējusi, ka tas nebūtu jādara, ir redzams, ka notāra darbības ir līdzīgas valsts varas veiktajām, un tā darbības nevar pielīdzināt darbībai privāttiesību jomā.
 14. Apkopojot visus argumentus, var secināt, ka EST spriedums, visdrīzāk, varētu būt negatīvs Latvijas Republikai, proti, EST varētu atzīt Eiropas Komisijas prasību par Eiropas Savienības tiesību neizpildi, t.i., LESD 49. panta un 51. panta pirmās daļas pārkāpšanu, jo, salīdzinot ar iepriekš izpētītajiem EST spriedumiem, situācija Latvijā ir ļoti līdzīga kā šajās dalībvalstīs.
 15. Latvijas Republika varētu aizstāvēt savu nostāju ar argumentiem par notāru funkcijām mantojuma lietu un laulības šķiršanas lietu vešanā, kas nav tādas pašas kā iepriekš aplūkotajās atbildētājās dalībvalstīs. Šo funkciju ietvaros ir saskatāma dalība valsts varas īstenošanā. Varētu arī tikt atgādināts par notariāta vēsturi un tā izveidošanos, lai vēl vairāk pastiprinātu savus argumentus.
 16. Iecelšanu notāra amatam pakārtojot pilsonības nosacījumam, Latvijas Republika nav pārkāpusi LESD 49. pantu un 51. panta pirmo daļu, jo saskaņā ar izvērtējumu Latvijas notāru funkcijām piemīt īpašības, kas ir raksturīgas dalībai valsts varas funkciju īstenošanā, un tādējādi notāru profesija kopumā ir pakļaujama LESD 51. panta pirmās daļas noteikumiem.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra:

1. Aleho I., Buka A., Butkevičs J., Jarinovska K., Škoba L. Ievads Eiropas Savienības tiesībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
2. Blūzma V., Buka A., Deksnis B.E., Jarinovska K., Jundzis T., Levits E. Eiropas tiesības. Rīga: Juridiskā koledža, 2004.
3. Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
4. Gatawis S., Broks E., Bule Z. Eiropas tiesības. Rīga: Eirofakultātes Rīgas centrs, 2002.
5. Gencs Z., Krauze R. Civillikuma komentāri. A/s Preses nams. Mans īpašums, Rīga, 1997.
6. Harbačēviča S., Eiropas Kopienų tiesa un jaunās dalībvalstis. Grām.: Eiropas Savienība un tiesiska valsts: Latvijas pieredze. Rīga: Rīgas juridiskā augstskola, 2008.
7. Juridisko terminu vārdnīca. Aut.kolektīvs Krastiņa I. vad. Rīga: Nordic, 1998.
8. Komisija vērsās Tiesā pret Latviju saistībā ar noteikumu, ka notāriem jābūt pilsoņiem. Preses relīze. Pieejams: http://ec.europa.eu/latvija/news/press_releases/2014_23_01_lv.htm [aplūkots 2014.gada 13.maijā]
9. Laganovskis S. Pilsonības nosacījums. Latvijas Notārs. Rīga, 2013.
10. Latvijas Zvērinātu notāru padomes oficiālās mājas lapas informācija. Starptautiskais notariāts. Pieejams: <http://www.notary.lv/lv/notary/international/> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]
11. Osipova S. Latvijas notariāta funkcijas un tā sniegtas juridiskās palīdzības pieejamība, to izvērtējums. Pētījums pēc LR Tieslietu ministrijas pasūtījuma. 2008. Pieejams: http://www.notary.lv/site/docs/2009/03/18/Osipova_petijums_07022009-final.pdf [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]
12. Osipova S. Latvijas notariāta vēsture. Grām.: Latvijas notariāts 1889.-1945. Rīga: Latvijas Zvērinātu notāru padome, 2013.
13. Raihs N., Godars K., Vasiļjeva K. Izprotot Eiropas Savienības tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
14. Terehovičs V. Tiesībsargājošās institūcijas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
15. Craig P., DeBurca G. EU Law. Text, Cases and Materials. NewYork: Oxford University Press, 2011.
16. Foster N. EU lawdirections. UnitedKingdom: Oxford University Press, 2012.

17. Nationality requirement for notaries: Commission refers Latvia to Court. Press release. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-48_en.htm [aplūkots 2014.gada 1.maijā]
18. Schwarze J., European administrative law. London: Sweet and Maxwell limited, 2006.

Normatīvie akti:

1. Līgums par Eiropas Savienības darbību. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]
2. Līgums par Eiropas Savienību. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:C2008/115/01&qid=1400404430680&from=LV> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]
3. Civillikums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]
4. Likums „Par tiesu varu”: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=62847> [aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]
5. Notariāta likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=59982> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]
6. Civilprocesa likums: LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50500> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]

Juridiskās prakses materiāli:

1. Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1974.gada 21.jūnija spriedums lietā: C-2/74 Jean Reyners v. Belgian state. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?isOldUri=true&uri=CELEX:61974CJ0002> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]
2. Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1979.gada 20.februāra spriedums lietā: 120/79 Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolver waltung für Branntwein (Cassis de Dijon). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?isOldUri=true&uri=CELEX:61978CJ0120> [aplūkots: 2014.gada 5.maijā]
3. Eiropas Savienības (bij.Kopienas) tiesas 1998.gada 29.oktobra spriedums lietā: C-114/97 Commission of the European Communities v Kingdom of Spain. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61997CJ0114&from=EN> [aplūkots 2014.gada 5.maijā]

4. Eiropas Savienības (bij.Kopienas) tiesas 2003.gada 30.septembra spriedums lietā: C-405/01 Colegiode Oficiales de la Marina MercanteEspañola. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-405/01> [aplūkots 2014.gada 5.maijā]
5. Ģenerālvokāta P.K.Viljalona (P.C.Villalon) secinājumi, sniegti 2010.gada 14.septembrī.
Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dba74cc0e53e4a4027b67ca47cbbf4fca3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuMaN10?text=&docid=78700&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=430880>
[aplūkots 2014.gada 25.aprīlī]
6. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-47/08 European Commission v Kingdom of Belgium. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-47/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā]
7. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-50/08 European Commission v French Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-50/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].
8. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-51/08 European Commission v Grand Duchy of Luxemburg. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-51/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].
9. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-53/08 European Commission v Republic of Austria. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-53/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].
10. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-54/08 European Commission v Federal Republic of Germany. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-54/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].
11. Eiropas Savienības tiesas 2011.gada 24.maija spriedums lietā: C-61/08 European Commission v Hellenic Republic. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-61/08> [aplūkots 2014.gada 1.maijā].

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Pilsonības prasība notāriem Latvijā Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. panta tvērumā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Elīna Kalniņa

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lekt. Arnis Buka

Recenzente: doc., Dr.iur. Irēna Kucina

Darbs iesniegts Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā ____.____.2014.

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2014.prot. Nr. ____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: